SAVATIE BAȘTOVOI
Între
Freud și
Hristos
CATHISMA

Ieromonah
SAVATIE BAŞTOVOI

Între Freud şi Hristos

Ediție revizuită şi adăugită

CATHISMA

Redactor: Elena Marinescu, Diana Vlad

Coperta: Ierom. Savatie Baştovoi

© Ierom. Savatie Baştovoi
© Editura Cathisma, pentru prezenta ediție, Bucureşti, 2008

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Între Freud şi Hristos / ieromonah Savatie Baştovoi. – Ed. a 6-a, rev. – Bucureşti: Cathisma, 2008
ISBN 978-973-88442-9-2

821.135.1(497)-97

Cuvînt înainte la a şasea ediţie

Între Freud şi Hristos este o carte cu un destin aparte. Mai întîi, pentru succesul neaşteptat pe care l-a avut la public, fiind reeditată de şase ori în şapte ani, într-un tiraj care acum depăşeşte 30 de mii de exemplare. În toţi aceşti ani, am primit remarci încurajatoare de la cititorii cei mai diferiţi cu putinţă, din toate colţurile lumii, printre care se numără preoţi, călugări, studenţi sau profesori de psihologie, medici, profesori de religie, doctoranzi la universităţile din străinătate, adolescenţi sau oameni cu experienţa vieţii de familie, fapt care mi-a descoperit cît de variată este gama cititorilor acestei cărţi.

Articole separate din carte au fost preluate, chiar fără ştirea mea, în reviste protestante, catolice, în publicaţii şcolare sau ale unor organizaţii preocupate de

recuperarea homosexualilor, devenind un fel de manifeste care nu mai au nevoie să poarte semnătura unui autor. M-am bucurat, desigur, că oameni care, altminteri, au vederi diferite, s-au simțit reprezentați de aceste articole ale mele.

Acum m-am pomenit în fața unei noi reeditări, a şasea la număr, şi am simțit nevoia să adaug cărții puțină greutate, care să motiveze mai deplin titlul ei atît de intrigant. Aşa au apărut două eseuri noi: „Valențele freudiene ale artei contemporane" şi „Teoria subconştientului, un plagiat tîrziu". Cele două articole tratează felul în care tezele freudiste se regăsesc în gigantica maşinărie de manipulare a maselor.

Mulțumesc lui Dumnezeu, Care mi-a dat zile şi pricepere la scris, cît şi tuturor celor care s-au rugat pentru mine în timp ce eu scriam această carte.

Ieromonah SAVATIE BAŞTOVOI

De ce se sting luminile în discoteci?

Fiecare epocă a însemnat o luptă împotriva a ceva. Renaşterea a luptat pentru restaurarea omului, epoca modernă pentru instaurarea democraţiei ş.a.m.d. Dar cea mai interesantă este lupta care se duce astăzi. Ultima luptă a omenirii, poate pare ciudat, este lupta cu ruşinea.

Teoria lui Freud despre complexe, pe care a lansat-o în secolul al XIX-lea, a umplut imediat minţile multora, de multe ori fără ştirea şi fără voia lor. Nu ştiu în ce măsură a reuşit Freud să ne vindece de aceste complexe, cert este că el a reuşit să creeze un complex nou cu care a infectat secolul al XX-lea – *complexul Freud*.

În ce constă acest complex al lui Freud? El constă în căutarea şi găsirea obsedantă a unor pricini eliberatoare, cum ar veni, a unor „complexe". Freud n-a făcut decît să preia nevinovata con-

statare a lui Budha: *Viața este suferință, pentru orice suferință există o cauză.* Însă Freud merge mai departe, anexînd şi cauzele acestei suferințe, din punctul lui de vedere, desigur.

Cauzele suferinței lui Freud sînt puțin neobişnuite. Cu toate acestea ele au reuşit, în foarte scurt timp, să devină nişte cauze comune. Una din ele este dorința băiatului de a se culca cu propria mamă şi a fetei cu tatăl (?) – *complexul lui Oedip* –, iar cealaltă e ruşinea care provine din sentimentul de inferioritate pe care îl avem din cauza unor nereuşite anterioare.

Obsesia reuşitei în viață pare să fi găsit în vremea noastră o rezolvare atît de simplă: „Perseverează, impune-te! Cum vrei să te respecte alții, dacă tu însuți nu te respecți? Învinge-ți timiditatea, cauza tuturor nereuşitelor!"

Psihologii moderni oferă o mulțime de metode de a scăpa de timiditate, aceasta devenind o preocupare centrală a pedagogiei şcolare şi a familiilor tinere. Totul pentru a cultiva personalitatea copilului, pentru a scăpa de frustrarea „comunistă", „medievalistă", „ortodoxistă", cum vreți.

Însă a ucide în tine sentimentul ruşinii încă nu înseamnă că tu însuți nu vei

mai săvîrşi fapte de ruşine. Penibilul rezultă tocmai din seninătatea cu care cineva face lucruri jenante, convins că face ceva bun. Dimpotrivă, noi avem nevoie de sentimentul ruşinii pentru a evita să ne facem de rîs în faţa celorlalţi. Ruşinea este chezăşia demnităţii noastre.

Este curios cum tînărul „cu tupeu", care înainte de a se prezenta trebuie să spună o glumă de care rîde singur, a înlocuit idealul nobilului tăcut şi sobru. Aceşti bufoni ai vremurilor noastre, tinerii descurcăreţi, care vînd ţigări la bucată sau fac vreo altă afacere micuţă, îi fascinează în mod curios pe amatorii de seriale ieftine. Ce simpatici sînt ei cînd nu-şi pot aminti cine a scris *Faust* sau spun că Einstein a scris *Sonata lunii*! Şi ştiţi ce-i face atît de atrăgători? Faptul că nu se ruşinează deloc cînd li se spune că sînt proşti.

Eu nu încerc să înlocuiesc acest ideal cu cel creştin, pentru că vreau să fiu citit pînă la capăt. Dar aş propune să ne plimbăm puţin prin tradiţiile marilor culturi, să vedem dacă mai avem vreo legătură cu vreuna dintre ele.

Să începem cu grecii antici, care trezesc de obicei multă admiraţie chiar şi

celor care nu ştiu nimic despre ei. Să luăm cea mai bună variantă a bărbatului timpurilor noastre: tînăr, cu bani, conduce o afacere personală, unul din cei doi care se întîlnesc în lift în reclamele la crema de ghete şi se uită cu invidie la pantofii celuilalt. Unul din cei care, respectînd recomandările psihologului său, începe întotdeauna primul vorba.

Acum să ni-l închipuim pe acest bărbat al vremurilor noastre nimerit în grădina lui Pitagora, unde începătorii tac în primii trei ani. Se înţelege că bărbatul nostru, la prima încercare de a se „pune în evidenţă", va fi alungat de pitagoreici, ca un bădăran.

Să-l ducem, dar, pe acest bărbat la taoişti, poate că acolo îl vor primi. Dar iată că Lao Zi nici măcar nu-şi ridică ochii spre vorbăria noului venit, el ştie că „tăcînd poţi spune toate".

L-am dus pe urmă la Confucius, dar şi acesta, văzînd cît preţ pune străinul pe luciul pantofilor săi, îi spune: „Înţelept este cel care, fiind îmbrăcat în zdrenţe, poate să stea în adunarea celor îmbrăcaţi în haine scumpe, fără să se ruşineze"[1].

---

[1] Confucius, *Analecte, cap. 9 [Despre păstrarea regulilor], 9, 27*, Ed. Humanitas, 1995, p. 170.

N-am să continui această călătorie, dar vă asigur că bărbatul nostru nu va fi primit în nici una din culturile popoarelor lumii. Acest ideal este un produs al secolului nostru, care la noi a ajuns relativ recent. Un produs al unui continent lipsit de tradiție, lipsit de religie şi de cultură, continentul hamburgerilor.

Reclamele pe care le vedem pe stradă, în ziare şi la televizor, toate te îndeamnă să fii primul, să fii cel mai bun. Sigur că îndată apare întrebarea: cum să fie toți „primul"? În tradițiile tuturor popoarelor, pentru a deveni cel dintîi e nevoie de multă luptă, trebuie să te umpli de virtuți. Acum însă e mult mai simplu. Vrei să fii primul? Nici o problemă, cumpără bateriile *DURACELL* şi fumează *KENT*, iar dacă nu-ți ajung banii, cel puțin uită-te la una din emisiunile PRO TV, toate îți vor spune că eşti primul!

Nouă, românilor, această psihologie ne este foarte bine cunoscută de la țigăncile din stradă. Numai ele, pentru a te capta, încep să-ți „ghicească" tot felul de blonde care se țin de tine, că ai mulți duşmani pe care o să-i înfrîngi şi că o să-ți vină nişte bani din străinătate. Numai că, dacă refuzi să le dai bani, îndată

te umplu de blesteme şi afli că, de fapt, eşti un prăpădit şi că nu te iubeşte nici o blondă.

Toate aceste laude ale timpului nostru le primim numai dacă vom cumpăra produsul căruia i se face reclamă: cei care beau bere de cutare marcă sînt grozavi; cei care se bărbieresc cu un anume fel de lame sînt bărbaţi adevăraţi ş.a.m.d. Altminteri, noi rămînem aceiaşi români „neemancipaţi" care am fost pînă la instalarea PRO TV-ului şi pînă la apariţia pe piaţă a gumei *ORBIT*. Sigur că este o traumă psihologică foarte puternică.

Eşti gras? Bea *FANTA* şi toate fetele se vor îndrăgosti de tine! Eşti pipernicit şi colegii de clasă îţi dau bobîrnace cînd te văd? Nu-i nimic, dă-te cu after shave *GILLETTE* „pentru bărbaţi puternici"! Eşti o fire enervantă şi de aceea nu ai nici un prieten? Încearcă „sensul adevăratei prietenii" cumpărînd un pachet de ţigări *ROYALE*!

Trebuie să înţelegem de unde această luptă cu „timiditatea" şi cu reziduurile „comuniste" în noile programe şcolare şi în tot ce vedem şi auzim. Cum altfel s-ar fi putut vinde unei femei normale din România sau din Rusia o grămadă de lu-

cruri inutile, cum ar fi parfumuri şi creme scumpe cît o vacă? Sau cum s-ar fi vîndut nişte hamburgeri din înlocuitori sintetici la preţul pe care poţi să-ţi cumperi un pui, dacă nu s-ar fi afişat mai înainte pe stradă panouri cu portretul unei tinere femei sub care scrie: „Eu să spăl şi să calc"? „Eu să mă mulţumesc cu puţin?" „Eu să fiu devreme acasă?"?

Societatea de azi creşte o generaţie de cumpărători: cumpărători de haine, cumpărători de computere, cumpărători de cărţi, cumpărători de contraceptive. E nevoie de multă atenţie pentru a nu ne transforma într-un robot comercial care cumpără fără discernămînt lucruri de care nu are nevoie. Dar mai ales să fim atenţi să nu plătim pentru aceste lucruri de nimic cu propriile noastre virtuţi, cu propria, adevărata noastră demnitate.

Pentru a-şi vinde marfa, casele de modă şi cosmetică au lansat *complexul fetei fără prieten*. Vîrsta de la care o copilă trebuie să simtă acest complex scade în raport cu setea de bani a producătorilor, aşa încît, fără exagerare, îl poţi găsi şi la fetiţele de grădiniţă, deşi, spun unii, într-o formă nevinovată. Unele mărfuri s-ar fi vîndut în proporţie mică, mă refer în

special la lenjeria intimă, ciorapi, bluzițe, fustițe, fiind, clar, nişte „unelte de specialitate", însă, o dată cu lansarea acestui *complex al fetei fără prieten*, ele se vînd bine şi în rîndurile copilelor care încă mai au de susținut examenul de capacitate.

Deoarece, la această vîrstă, e normal ca fetele să nu dispună de bani proprii (deşi unele, ce-i drept, îi dobîndesc singure, folosind cu îndemînare uneltele pomenite mai sus), s-a inventat un complex şi pentru părinții care contribuie cu banii, „complexul părinților încuiați la minte". De obicei aceştia sînt nişte părinți „răi", care nu-şi lasă proprii copii să-şi trăiască viața.

Dar cel mai interesant este cînd vînzătorii de mărfuri stranii țin predici religioase. Aceste predici ajung la inima tuturor tinerilor mai curînd decît cele ale Apostolului Pavel: „Dumnezeu ne-a creat atît de minunați, El ne-a făcut bărbat şi femeie şi a sădit în noi atracția unora către alții. El ne-a poruncit să ne iubim – Dumnezeu Însuşi este Dragoste! Iubiți-vă, dar, cît sînteți tineri, cumpărînd prezervativele cutare şi contraceptivele cutare. Şi, ca dragostea voastră să nu se stingă niciodată, cumpără-i iubitei tale

această trusă de machiaj şi această cutie de ciocolată. Începe chiar acum, tinerețea nu ține veşnic..."

De fapt, lucrurile stau puțin altfel, firea ne-o spune. Deşi pofta a biruit şi a luat locul minții, totuşi ne dăm seama că nu-i chiar bine ceea ce facem. Altfel, de unde panica studentei căreia i s-a spus, pe neprins de veste, că i-au venit părinții şi sînt pe coridor, iar în patul ei nestrîns mai este cineva? Dar şi mai expresivă este ruşinea de a se întîlni fata cu părinții băiatului şi invers. Dacă nu-i nimic rău în ceea ce faceți, de ce vă ruşinați? Cînd a fost să se săvîrşească păcatul, pofta a alungat ruşinea, iar cînd vine timpul să mărturisim, ruşinea se îmbățoşează.

Poetul Esop, care nu reprezintă tradiția biblică, are o fabulă extraordinară despre ruşine: *Zeus, cînd făcu oamenii, rîndui în fiecare felurite înclinații, dar uită să le dăruiască tocmai Ruşinea. Şi, nemaiavînd pe unde să o aşeze, îi porunci să intre prin dos. Ruşinea se supără şi se împotrivi. Dar Zeus îşi susținu cu tărie porunca şi Ruşinea zise: „Intru prin dos dacă n-o să intre şi Eros prin acelaşi loc; dacă va intra el, eu voi ieşi". În această privință, toți desfrînații sînt neruşinați* (*Zeus şi Ruşinea*).

Intenționat am pomenit, şi acum şi mai sus, de tradițiile şi credințele altor popoare, pentru a nu părea doar un apologet nesuferit al creştinismului. Virtuțile umane au fost şi rămîn aceleaşi în toate timpurile şi la toate popoarele: modestia, blîndețea, înțelepciunea, dragostea.

Ceea ce ne călăuzeşte spre virtute, ca un fir al Ariadnei, este sentimentul ruşinii, care, după părerea Sfinților Părinți, este glasul lui Dumnezeu din noi. Ruşinea nu este prezentă la copii, atîta timp cît aceştia se află în starea de inocență fericită, care este dincolo de virtute. Ea apare însă odată cu primele mişcări spre păcat, cînd copilul află ce este binele şi răul.

Fetița care pînă mai ieri îți sărea în brațe cînd te vedea, după ce a văzut un film cu triunghi roşu, roşeşte şi devine foarte timidă. Această ruşine este ceea ce o opreşte să ajungă la păcat odată cu vîrsta, numai dacă nu se va potrivi emisiunilor care o îndeamnă să-şi „învingă" timiditatea. Această ruşine ar putea-o salva şi de alte situații jenante şi, de ce nu, tragice, redînd-o nevătămată viitoarei sale familii, copiilor şi soțului. „Ruşinea femeii opreşte păcatul", spunea unul din Părinții pustiei.

Ruşinea este starea tuturor oamenilor de după cădere. Atunci cînd ne împotrivim ruşinii, pentru a săvîrşi păcatul, noi ne împotrivim glasului lui Dumnezeu, care *umblă în răcoarea serii* şi strigă: *Adame, unde eşti*? (Facerea 3, 9).

Noi toţi am moştenit această fire, şi cei care cred în Dumnezeu, şi cei care nu cred. Dacă vreţi, aceasta este o dovadă că Dumnezeu există, că Biblia este adevărată. Urmăriţi-i pe tinerii care vin din provincie la studii în oraşe. Minunaţi-vă de timiditatea lor, de care rîd prezentatorii emisiunilor deşucheate de la TV. Minunaţi-vă de roşeaţa din obrajii lor atunci cînd îşi cumpără un pachet de ţigări într-un bar aglomerat. Minunaţi-vă de modestia cu care stau pe tuşă în discotecile barbare, aşteptînd să vină un blues, ca să-şi invite la dans fata de care s-au îndrăgostit.

V-aţi întrebat vreodată de ce se sting luminile în discoteci şi de ce aceşti tineri se ruşinează să danseze? V-aţi întrebat de ce adolescentele se închid în cameră şi se învaţă una pe alta acele mişcări nefireşti? V-aţi întrebat de ce studentele din anul întîi nu se dau scoase din cameră atunci cînd îşi vopsesc pentru prima

oară părul sau îşi schimbă freza? Poate pentru că sînt încă nişte biete copile, care n-ar fi făcut asta niciodată, dacă nu le-ar fi cerut-o timpul!

Tînărul trăieşte numaidecît un conflict: pe de o parte, toţi îi spun că aceasta este bine, pe de alta, el simte în adîncul fiinţei sale o puternică împotrivire, pe care nu şi-o poate explica. Glasul lăuntric îi spune că e o neghiobie ca o mulţime de oameni să se adune într-o hală mare şi să se mişte unul în faţa altuia; pe de altă parte, asta-i provoacă plăcere. Atunci, pentru a le împăca pe amîndouă, se sting luminile în discoteci, iar începătorii se ameţesc cu vin ca să-şi alunge senzaţia penibilă. Rămîne doar plăcerea aceea înfricoşătoare, goală.

Începătorii săvîrşesc păcatul cu lumina stinsă. Ei nu numai că se ruşinează unul de altul, dar, fără să-nţeleagă, se ruşinează de blîndeţea omniprezentă a Ziditorului. Obiceiul de a stinge lumina ni se trage de la Adam, care, îndată după săvîrşirea păcatului, a fugit să se ascundă la umbra unei tufe din Grădina Raiului. De atunci noi repetăm gestul bietului Adam.

Noaptea se săvîrşesc furturile, violurile, e vremea prielnică pentru păcat. Tot

noaptea a ieşit şi Iuda de la Cina cea de Taină ca să-L vîndă pe Iisus, după cum ne descrie Evanghelistul Ioan: *Deci, după ce a luat acela bucăţica de pîine, a ieşit numaidecît. Şi era noapte* (Ioan 13, 30). Iuda, mergînd să-l vîndă pe Iisus, ţinea în mînă bucăţica de pîine pe care Acesta i-o întinsese la masă. Ca să înţelegem frumuseţea acestui gest, trebuie să ştim că în tradiţia iudaică gazda întindea prima bucăţică oaspetelui celui mai iubit. Asta a vrut să arate şi Hristos cînd i-a întins bucăţica lui Iuda, cu atît mai mult că aceasta nu era o simplă pîine, ci pîinea euharistică, adică însuşi Sfîntul Trup al lui Hristos, Care S-a jertfit pentru răscumpărarea noastră, inclusiv pentru Iuda. Insistînd asupra acestui amănunt, Sfîntul Ioan ne atrage atenţia asupra gradului mare de neruşinare la care a ajuns Iuda din cauza patimei.

Lupta cu ruşinea este lupta cu noi înşine. Să nu ne închipuim că dacă rămînem fără un picior sau fără ochi ne numim handicapaţi, iar dacă lăsăm să ni se distrugă unul din sentimentele de bază ale fiinţei noastre ne vom numi atlanţi. Tot handicapaţi ne vom numi, dar nişte handicapaţi monstruoşi, de care nu va mai vrea nimeni să îngrijească.

Este înfiorător că această luptă cu ruşinea le reuşeşte celor care o poartă. Dacă-mi îngăduiți să mă exprim mai exact, *celui* care o poartă, adică diavolului. Da, este cu putință să învingem ruşinea şi o dată cu ea orice urmă a chipului lui Dumnezeu care este în noi. E nevoie, ce-i drept, de ceva efort, dar nu e imposibil. Noi avem puterea şi libertatea de a ne transforma în nişte monştri care îşi sfîrtecă cu răceală proprii copii în numele unei absurde izbăviri de complexe.

Pentru cei care au căpătat obiceiul de a lupta cu ruşinea există totuşi o posibilitate de a şi-l satisface. Luptați cu ruşinea pe care o simțim atunci cînd nu reuşim să părem ceea ce am fi vrut în fața celorlalți, aceasta este o ruşine păcătoasă, izvorîtă din mîndrie. Luptați cu ruşinea care ne vine atunci cînd trebuie să mergem la duhovnic să ne mărturisim păcatele de care nu ne-am ruşinat cînd le-am făcut. Luptați cu ruşinea veninoasă care ne sufocă atunci cînd trebuie să spunem celuilalt: „Iartă-mă, n-am avut dreptate".

În rest, lăsați ruşinea să vă şoptească cele ce aveți să faceți, şi aşa veți scăpa de ea.

În ceea ce priveşte complexele, acestea sînt faptele şi gîndurile tainice care ne cresc pe faţă şi pe ochi, oricît ne-am lupta cu ele. Cum vrei să n-ai complexe dacă te masturbezi, te aprinzi de poftă cînd vorbeşti cu o fată, eşti zgîrcit şi vrei să pari mai mare decît eşti? Lasă-te de acestea şi vei scăpa de complexe. Fă faptele luminii, că *Lumina a venit în lume, dar oamenii au iubit întunericul mai mult decît Lumina, pentru că faptele lor erau rele. Că oricine face fapte rele urăşte Lumina şi nu vine la Lumină, pentru ca faptele lui să nu se vadă. Dar cel care lucrează adevărul vine la Lumină, ca să se arate faptele lui* (Ioan 3, 19-20).

Să lepădăm dar lucrurile întunericului şi să ne îmbrăcăm în armele luminii. Să umblăm cuviincios, ca ziua (Romani 13, 12-13).

E cam greu, ce să faci?! Lumea toată se transformă într-o discotecă cosmică. Luminile sînt stinse. Totul este gata. În întuneric, un glas cunoscut ne strigă pe nume.

Între Freud şi Hristos

(De cîte feluri este abstinența?)

Acest articol este un răspuns întîrziat dat unui medic scriitor la o întrebare foarte discutată: cum poți trăi în abstinență fără să te dereglezi, cînd medicina a demonstrat de mult că la baza multor boli psihice şi chiar organice, de cele mai multe ori, stă insatisfacția sexuală? Organismul are nevoie de aceste relații ca de hrană şi aer. Omul este parte a naturii şi se supune legilor acestei naturi, de aceea încălcarea lor nu poate rămîne fără urmări distructive.

Raționament clasic, pe care îl ştie toată lumea. Nimic de spus împotriva acestei descrieri logice şi, mai ales, demonstrate de practica atît de îndelungată a medicinei. Despre aceasta citim în reviste, auzim la televizor, învățăm la şcoală.

De peste tot sîntem bombardați cu reclame de felul: „Fă treaba asta de atîtea

ori pe zi şi vei fi mai frumoasă! Cei care fac cutare şi cutare nu îmbătrînesc!" Şi altele...

Cu toţii ştim cum arată un abstinent, mai exact, caricatura unui abstinent: are coşuri pe faţă, e nervos, chiar isteric, e tiranizat de fantasme care îi dau o înfăţişare posacă, într-un cuvînt, e un ghem de complexe.

Acest argument însă e greu de folosit atunci cînd încerci să i-l aduci unui călugăr tînăr, care nu prezintă nici unul din aceste simptome. Călugării şi călugăriţele, în majoritatea lor copleşitoare, sînt oameni deosebit de frumoşi, oameni bucuroşi de viaţă, împodobiţi şi de o sensibilitate neobişnuită.

„Lăsaţi că ştim noi, au călugăriţele lor, în cel mai rău caz sînt toţi nişte homosexuali."

N-aş vrea acum să contrazic o părere atît de răspîndită despre monahi şi nici n-am să apăr dreptul la existenţă al monahismului. Vreau să ne referim pe scurt şi foarte concret la ceea ce există. Cert este că monahismul există, indiferent dacă el încalcă sau nu legile naturii.

De aceea răspunsul meu nu este o apărare, ci o relatare, o povestire despre

un fenomen care există de la sine pe parcursul a 2000 de ani, depăşind cu graţie legile biologiei.

Da, omul are instincte, Freud are dreptate. Are dreptate, într-o oarecare măsură, şi Darwin. Omul este robul acestor instincte, el şi le satisface cu o sete animalică. Eu însumi am cunoscut oameni dereglaţi din cauza insatisfacţiei sexuale, femei cu păr pe gît şi cu ochii aprinşi de o poftă nestăpînită. Toate aceste lucruri sînt adevărate şi eu nu am nici un motiv să contrazic practica medicală. Pentru a susţine tradiţia Bisericii noastre nu am nevoie să distrug adevărurile ştiinţei. Dimpotrivă, eu le voi folosi în discursul meu, pentru că ele sînt şi adevărurile mele.

Într-adevăr, dacă Îl dăm afară pe Dumnezeu din Univers, aşa cum au făcut Freud şi Darwin, dacă punem moartea drept hotar al vieţii omeneşti, atunci omul este un simplu animal raţional, care se naşte, creşte, lasă urmaşi şi moare. Un exemplar sănătos al speciei trebuie să îndeplinească toate aceste condiţii, el trebuie să fie o verigă de legătură între generaţii. În acest tablou, călugării şi abstinenţii sînt nişte verigi moarte, corpi paraziţi care încalcă armonia naturală.

Omul crescut în acest spațiu închis, tiranizat de iminența morții, omul care vede oameni bolnavi şi bătrîni are motive să ancoreze în această teorie. El ştie că s-a născut, s-a văzut crescînd, vede că e stăpînit de porniri organice şi de aceea crede.

Anume credința determină reacțiile şi starea omului.

Freud ştia foarte bine aceasta cînd aplica metoda sa de sondare a trecutului. El avea nevoie de amintirile şi obsesiile pacientului, pentru... pentru a-i construi acestuia o poveste vrednică de crezare! Din aceste imagini şi obsesii, poate chiar fără nici o legătură pentru pacient, Freud asambla o credință. Credința era cu atît mai uşor de acceptat, cu cît ea se compunea din elemente foarte familiare, dar pline de mister. În felul acesta, pacientul îşi recăpăta coerența în gîndire, iar coerența îl făcea sănătos.

Există în viața omului lucruri familiare, lucruri noi, plăcute sau neplăcute, şi lucruri şocante. Totul depinde de tradiția în care a fost educat. Educația determină în foarte mare măsură reacțiile omului, nu doar pe cele psihice, ci chiar şi pe cele organice.

De exemplu, îmi vine în minte o întîmplare povestită de nişte prieteni care au lucrat la tăiat pădure undeva, în Astrahan. Se ştie că populaţia băştinaşă de acolo mănîncă cîini. Nimerind odată la o cină, au mîncat şi ei pe săturate, fără să ştie ce mănîncă, şi se înţelege că le plăcuse. Numai că atunci cînd li s-a spus ce au mîncat, au dat buzna afară şi au vomitat tot. Organismul primise hrana, dar psihicul, din cauza educaţiei sale, a expulzat-o cu furie, încălcînd nevoia firească de hrană pe care o simţise organismul.

Acelaşi lucru se întîmplă şi în cazul nevoilor sexuale. Un om educat într-o societate prin excelenţă freudiană, cum este a noastră, e firesc să resimtă simptomele descrise de savantul vienez.

Dereglările metabolice pe care le are abstinentul descris de Freud şi de medicina postfreudiană nu au neapărat nişte cauze organice, ci, în primul rînd, psihice. Am cunoscut şi încă mai cunosc persoane cu probleme afective, cărora medicii le recomandă o viaţă sexuală mai intensă. Însă lor nu le-a căzut nici părul de pe gît, nu au scăpat nici de depresii şi nici nu şi-au îmbunătăţit relaţiile cu ceilalţi. Dimpotrivă, după ce au

ajuns să ducă lucruri din casă, aur şi bani pentru a-i plăti pe adolescenţii de cartier „pentru tratament", o persoană din cele cunoscute s-a sinucis. Cred că sînt foarte mulţi care sfîrşesc astfel, nu deţin statistici.

Credinţa medicilor atei în această ipoteză a vindecării prin sex cunoaşte exagerări de coşmar, cel puţin în România. În unele case de bolnavi psihic pacienţii sînt eliberaţi să se împerecheze ca animalele, iar la o vreme chirurgii vin şi chiuretează bietele bolnave. Mă gîndesc în ce măsură această metodă de tratare este mai „umană" decît abstinenţa.

Nu lipsa contactelor organice şi depozitările seminale îl nenorocesc pe bietul pacient, ci lipsa afectivităţii. Tot Freud a constatat că aceşti melancolici înstrăinaţi se masturbează foarte mult, deci, într-un fel sau altul, îşi îndeplinesc nevoile fiziologice. Totuşi aceasta nu le trezeşte setea de viaţă, nu-i tămăduieşte de boala lor. Dacă s-a constatat şi o remediere temporară după acest gen de „tratament" (se ştie că medicii creează cupluri de pacienţi pentru aşa ceva), este pentru că cei doi sărmani, batjocoriţi în acest fel, poate că şi-au unit şi sufletele, dincolo

de această animalică şi tristă descărcare seminală, adică au cunoscut un început al dragostei, pe cît era cu putință.

Pentru a înțelege paradoxul abstinenței fericite a monahilor trebuie să separăm mai întîi lumea în două. Există un spațiu al lui Freud, spațiu în care trăieşte societatea contemporană, şi spațiul lui Hristos, în care conviețuiesc toți sfinții de la începutul istoriei şi pînă la sfîrşitul ei.

Spațiul lui Freud este un spațiu închis, pe de o parte, de misterul naşterii, pe de alta, de absurdul şi iminența morții. Înăuntrul acestei cocoaşe morbide omul are la îndemînă foarte puține plăceri, în schimb are o mulțime de fobii: frica de moarte, frica de boală, de bătrînețe, de sărăcie, frica de a rămîne singur.

Privită din acest unghi, viața omului este o absurditate dureroasă, pe care el, omul, trebuie să o prefacă în ceva frumos. De aceea omul se leagă de orice prilej de plăcere pe care i-l oferă viața: plăcerea sexuală, cea mai puternică dintre toate, plăcerea de a crea obiecte frumoase, plăcerea de a cunoaşte cît mai multe, pînă la plăcerea banală de a mînca gustos.

Este interesantă din acest punct de vedere evoluția hedonismului grecesc,

explicată de savanți precum Mircea Eliade sau Walter Otto.[1] Grecii nu erau un popor areligios, cum este omul lui Freud, adică lor nu le erau străine credința în veşnicie şi în intervenția puterilor supranaturale. Pur şi simplu, zeii în care credeau grecii nu erau nişte filantropi, adică nu compătimeau suferințele muritorilor, nu-i susțineau. Ba dimpotrivă, atunci cînd Prometeu, un zeu minor, a dorit să ducă focul oamenilor, Zeus l-a pedepsit crunt, legîndu-l de o stîncă unde vulturii aveau să-i ciupească ficatul, care se refăcea peste noapte, pentru a fi devorat la nesfîrşit. Aceşti oameni cuprinşi de deznădejde, pe care o amplifica şi credința lor într-un destin neschimbabil, dincolo de care îi aşteptau flăcările Hadesului, au hotărît să-şi trăiască plăcerile aici, pe pămînt. Aşa s-au înmulțit teatrele, orgiile dionisiace, jocurile olimpice.

Omul lui Freud, care este orice om care se uită astăzi cu încîntare la televi-

---

[1] Mircea Eliade în *Istoria credințelor şi ideilor religioase*, vol. I; Walter Otto în *Zeii Greciei – Imaginea divinității în spiritualitatea greacă*, Ed. Humanitas, 1995.

zor, are şi mai multe motive decît grecii antici ca să-şi ceară dreptul la plăcere. După o naştere împotriva voii sale, omul este aruncat într-o lume plină de nedreptate, este obligat să facă lucruri care nu-i plac, ca pînă la urmă să îmbătrînească şi să moară.

Cea mai puternică plăcere, spre care, după opinia aceluiaşi Freud (fără îndoială, întemeiată), a aspirat încă din copilărie, i se arată omului ca o oază eliberatoare. Aceasta este plăcerea sexuală, împodobită cu ghirlandele unei mistici minore, în cel mai bun caz, cum sînt unele credinţe orientaliste.

Această plăcere devine un scop, dar şi un criteriu de apreciere. Un bărbat este mai bărbat în măsura în care este înconjurat de femei, şi femeia este mai femeie în măsura în care este înconjurată de bărbaţi. Într-un cuvînt, a trăi înseamnă a-ţi satisface nevoile fiziologice.

Este firesc ca tînărul care, din anumite motive, nu are acces la aceste plăceri să se simtă un neîmplinit, un deşeu. Această stare îl roade şi îl cufundă în iadul melancoliei şi al inutilităţii. El îşi creează o lume a gîndurilor sale ascunse, în care este un erou, are motocicletă şi

bani. El nu se odihneşte niciodată, din apele tulburi ale imaginaţiei lui aprinse chipuri de sirene îl duc spre tărîmurile negre ale bolii.

Iată cauza îmbolnăvirii omului lui Freud: sentimentul propriei inutilităţi şi neîmpliniri, ameninţat de apropierea intransigentă a morţii, şi nu banala nesatisfacere a necesităţilor fiziologice.

Călugării nu suferă de nici unul din aceste complexe. Universul lor are o cu totul altă configuraţie. Călugărul ideal nu are conştiinţa trecutului şi a viitorului, ci doar a prezentului, un prezent de o clipă. Dincolo de această clipă începe veşnicia.

Nefiind din această lume, avînd credinţa nestrămutată că pămîntul este doar o cameră de hotel închiriată, pe care o va abandona foarte curînd, călugărul are o existenţă mai degrabă extracorporală decît corporală, după cum scrie şi Sfîntul Apostol Pavel: *Iar dacă Hristos este în voi, trupul este mort pentru păcat; iar Duhul, viaţă întru dreptate* (Romani 8, 10). *Căci legea duhului vieţii în Hristos Iisus m-a eliberat de legea păcatului şi a morţii* (Romani 8, 2). *Drept aceea, fraţilor, nu sîntem datori trupului, ca să vieţuim după trup* (Romani 8,

12). Locuința, hrana, precum şi toate îndeletnicirile reprezintă şi întreţin acest mod de viețuire, denumită „îngerească".

Pentru a nu mai purta grija trupului, călugării nici măcar nu-şi mai taie părul şi barba, iar asceții din vechime nici nu-şi spălau trupurile. În orice caz, grija pentru trup este redusă la minim, atît cît să-i păstreze sănătatea şi capacitatea de lucru. Rînduielile monahale prevăd ca monahii să doarmă îmbrăcați în straiele în care umblă şi ziua (sau măcar în acelaşi fel de straie, straiele monahale), avînd mijloacele încinse cu curele de piele, ca nişte ostaşi întotdeauna gata pentru moarte. Asta îi ajută să se îndepărteze de obsesia trupului.

Pe seama condițiilor „neigienice" ale modului de viață al asceților creştini s-au făcut întotdeauna glume de către necredincioşi. Ateii sovietici foloseau acest aspect în predicile lor pentru a dovedi inumanitatea religiei creştine, care necinsteşte demnitatea individului în numele unui Dumnezeu absurd şi sadic, Care asistă cu plăcere la umilirea făpturii Sale. Cîți însă dintre cei care cred astfel au avut ocazia să cunoască sau măcar să vadă un ascet adevărat?

Trupurile acestor oameni nu emană mirosul neplăcut al necurăției, cum ar fi firesc. Eu am avut bucuria să trăiesc lîngă un astfel de bătrîn, care a murit la vîrsta de 97 de ani. Nu am cunoscut personal, dar un călugăr demn de încredere (care, de altfel, este absolvent al Facultății de medicină din Bucureşti) mi-a povestit despre un astfel de bătrîn „nespălat" dintr-o mănăstire din România că, atunci cînd i-a sărutat mîna, mîna bătrînului mirosea a trandafir. Cel care mi-a povestit încă nu era pe atunci călugăr şi zicea că nici nu prea ar fi vrut să i-o sărute, văzîndu-l aşa ciufulit, într-o chilie plină de păianjeni, mai ales că bătrînul nici nu era preot, ci doar diacon. După ce au ieşit, îl întrebase pe prietenul care îl adusese, devenit şi el călugăr, dacă îi făcuseră baie bătrînului, că mirosea aşa frumos. Acela îi răspunsese că bătrînul nu se mai spăla de zece ani. Măsura acestui bătrîn era aşa încît, la vreme de secetă, aducea ploaia cu rugăciunile sale.

Ceea ce face ca trupul să miroasă urît sînt patimile, care lucrează şi emit duhoarea morții. Trupul îndumnezeit prin lucrarea harului poate să răspîndească mireasma nefirească, mireasmă pe care

o simțim în preajma moaştelor sfinților. Deci, dacă trupurile sfinților, moarte de sute de ani, altele de aproape două mii de ani, pot mirosi atît de frumos, nu e de mirare că, fiind în viață, ele miros la fel. Despre părintele Efrem Katunakiotul, contemporanul nostru, se spune că uneori, atunci cînd vorbea, izvora din gură bună-mireasmă.

Dar ca să fiu mai uşor de înțeles, am să folosesc un exemplu mai familiar şi mai simplu de verificat. Tăietorii de porci, de tauri sau de berbeci ştiu foarte bine că masculii prevăzuți pentru tăiere trebuie castrați din timp, pentru a salva carnea de mirosul specific. Acest miros nu este o urmare a murdăriei animalului şi nici nu poate fi înlăturat prin spălare, ci este rezultatul lucrării hormonale. Oamenii despătimiți, călugării sfinți despre care vorbim, deoarece au curmat în ei orice dorință şi mişcare a cărnii, şi-au salvat trupurile de duhoarea patimilor, pe care alții nu şi-o pot înlătura nici cu cele mai scumpe săpunuri şi parfumuri.

Ocupația principală a călugărului este curmarea fanteziei, a oricărei imaginații omeneşti, chiar şi a celor bune, pentru a

face loc harului Duhului Sfînt. De aceea călugărul înaintat în virtuți practic nu are dorințe personale, deoarece *nu mai trăieşte el, ci Hristos în el* (Galateni 2, 20), ca unul care nu are nici trecut, nici viitor, ci are doar presimțirea fericită a veşniciei, mai bine zis trăieşte veşnicia. Tradiția isihastă ne pune în față tomuri de literatură care descriu etapele înaintării spre o astfel de viață.

În aceste condiții, abstinentul pentru Hristos este protejat de factorii care îi pot produce traume organice şi psihice. Fantasmele, care întrețin şi amplifică suferința omului lui Freud, în cazul ascetului ortodox sau lipsesc cu desăvîrşire, sau au o durată efemeră, incapabilă să abată voința de la ținta ei principală, care este Hristos.

Pentru a curma cu desăvîrşire fantasmele, tradiția ascetică ortodoxă, spre deosebire de cea romano-catolică, opreşte orice fel de încercare de a-ți închipui pînă şi lucrurile aparent dumnezeieşti, cum sînt înfricoşătoarea Judecată, Hristos pe tron sau Hristos pe Cruce. „Cel ce nu vede nimic la rugăciune, spune Sfîntul Simeon Noul Teolog, Îl vede pe Dumnezeu." Prin acest exercițiu neîntre-

rupt, cu participarea Duhului Sfînt, ascetul ajunge să nu mai aibă nici vise, adică îşi poate controla pînă şi mişcările subconştiente din timpul somnului. Se înţelege de ce un astfel de om îşi controlează foarte uşor impulsurile atît de brutale ale poftei trupeşti, curmîndu-le cu desăvîrşire.

Lupta cu patimile nu se face oricum şi nu reuşeşte oricui. Dimpotrivă, sînt foarte puţini, chiar şi dintre monahi, cei care ajung la culmile descrise mai sus. Ascetul este, în primul rînd, un cunoscător desăvîrşit al sufletului omenesc, un mare psiholog şi chiar psihiatru. Pentru a ajunge la această cunoştinţă, el studiază tratatele de o precizie uluitoare ale înaintaşilor, care sînt cuprinse în cărţile Sfinţilor Părinţi, deşi fără vieţuirea lîngă un călugăr încercat este aproape imposibil ca cineva să priceapă cele scrise în cărţi.

Nici un ignorant nu poate pătrunde, dar mai ales nu se poate menţine în acest spaţiu periculos al fecioriei pentru Hristos. Dovadă sînt multele cazuri de nebunie în care cad cei care fac aceasta fără călăuzitori iscusiţi, mai ales cei din rîndul mirenilor care încearcă să-i imite

pe călugări după ce au citit, fără sfătuire, cărțile care s-au înmulțit astăzi. Dintre ei, într-adevăr, sînt mulți mîhniți, chinuiți cumplit de melancolie şi irascibilitate, care sînt fructele inevitabile ale patimei curviei. Dar asta se întîmplă nu pentru că fecioria este imposibilă, ci pentru că ei o practică incorect.

Omul singur nu poate sta în fața acestui ocean dezlănțuit, *că iubirea ca moartea e de tare şi ca iadul de grozavă este gelozia* (Cîntarea Cîntărilor 8, 6). De aceea nici nu este uşor să explici fenomenul abstinenței fericite unui necredincios, care nu poate admite lucrarea Duhului Sfînt în oameni. Ascetul are configurația somatică şi psihică a oricărui alt om, deci este vulnerabil. El este însă protejat, ca sub un clopot, de harul Duhului. Toate nevoințele lui au rostul de a atrage acest har sau de a nu-l îndepărta după ce l-a dobîndit. Mai concret, nevoințele au ca scop smerenia, pe care *Dumnezeu nu o va urgisi* (Psalmul 50, 18), adică nu o va părăsi, starea de golire şi purificare în care Se sălăşluieşte Dumnezeu pentru a restabili în noi eul curat al întîiului Adam şi chiar al lui Hristos.

Păcatul nu este în firea noastră cea adevărată, ci a pătruns în noi ca blestem

pentru cădere. Instinctul sexual a fost sădit de Dumnezeu în noi pentru condiţiile vieţii actuale, ale morţii, pentru perpetuarea speciei. Sfîntul Ioan Gură de Aur spunea că, dacă nu ar fi fost moartea, nu ar fi fost nevoie nici de căsătorie. Această lege însă nu mai este valabilă pentru cei care vor să trăiască după legea cea dintîi a fecioriei paradisiace, în care vom renaşte în ziua învierii. Dar, deşi mintea înţelege aceasta, trupul se împotriveşte, urmînd cu fidelitate prescripţiile blestemului. *Căci văd în mădularele mele o altă lege, luptîndu-se împotriva legii minţii mele şi făcîndu-mă rob legii păcatului, care este în mădularele mele. Om nenorocit ce sînt! Cine mă va izbăvi de trupul morţii acesteia? Deci, dar, eu însumi, cu mintea mea, slujesc legii lui Dumnezeu, iar cu trupul, legii păcatului* (Romani 7, 23-25).

Sofocle se pare că a simţit şi el suferinţa de pe urma acestei legi străine din trupul nostru. Faptul ne este relatat de Platon în *Republica*: *Odată, am fost de faţă cînd cineva l-a întrebat pe poetul Sofocle: „Cum stai, Sofocle, cu plăcerile iubirii? Mai poţi oare să te bucuri de o femeie?" Poetul i-a răspuns: „Nu vorbi cu păcat, omule! Cu adîncă mulţumire am scăpat de iubire, de*

parcă aş fi fugit de un stăpîn smintit şi sălbatic."[1]

Fără a fi creştin, marele poet a exprimat în felul său ceea ce va vorbi mai tîrziu Apostolul Pavel romanilor: *Au nu ştiţi că celui ce vă daţi spre ascultare robi, sînteţi robi aceluia căruia vă supuneţi: fie ai păcatului spre moarte, fie ai ascultării spre dreptate* (Romani 6, 16).

Această lege a trupului a devenit posibil de învins doar odată cu venirea lui Hristos. În Vechiul Testament, fecioria era cu neputinţă, din cauză că lanţurile morţii încă nu fuseseră sfărîmate şi harul încă nu se revărsase deplin, cum s-a revărsat în ziua Cincizecimii.

Numai cu puterea acestui har este posibilă fecioria fericită, ferită de orice boală şi mîhnire. Şi dacă de la Hristos încoace istoria a numărat milioane de călugări şi călugăriţe care au învins firea, ceea ce nu a fost de la începutul lumii pînă atunci, este un prilej de a crede că moartea şi învierea lui Hristos pentru noi n-au fost o poveste.

Însă, chiar şi în numele lui Hristos, de multe ori fecioria eşuează. Ceea ce

---

[1] Platon, *Republica*, *Opere*, vol. V, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, I, pp. 82-83.

arată greutatea acestei nevoinţe mai presus de fire, arată că fecioria are legile ei şi că ea nu se dă oricui, ci este un dar neprețuit, care se dă pe lîngă alte nenumărate virtuți.

În *Lavsaicon*-ul lui Paladie, o carte din secolul al IV-lea, se aduce o pildă de abstinență incorectă, neplăcută lui Dumnezeu: *Am cunoscut iarăşi în Ierusalim o fecioară care şase ani a purtat un sac şi a trăit închisă, neprimind nimic din cele ce-i puteau pricinui o plăcere. La urmă, prinsă de o mîndrie covîrşitoare, sfîrşi prin a cădea. Şi, deschizînd fereastra, a primit pe cel ce o servea şi s-a împerecheat cu el, deoarece nu şi-a făcut nevoința potrivit voinței şi iubirii lui Dumnezeu, ci pentru a se arăta pe scena omenească, ceea ce are în ea voința putredă de slavă deşartă. Căci, stăpînită de gîndurile ei, a fost dusă la disprețuirea altora, neavînd ca păzitoare înfrînare"*[1].

Aceeaşi soartă o au şi monahii care disprețuiesc femeile şi căsătoria, precum şi cei care îi privesc pe mireni ca pe nişte creştini de calitate inferioară. Aceştia, dacă nu-şi corectează prin nevoinţe con-

---

[1] Paladie, *Istoria Lausiacă (Lavsaicon) – Scurte biografii de pustnici*, E.I.B.M.B.O.R., în traducerea Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Bucureşti, 1993, p. 65.

cepțiile, sfîrşesc prin a părăsi mănăstirea, devenind ei înşişi acei mireni pe care îi nesocoteau. Cei mai mulți dintre ei nu se mai întorc niciodată la Hristos.

Fecioria e posibilă numai însoțită de blîndețe şi dragoste, numai în căutarea sinceră a desăvîrşirii dumnezeieşti, acolo de unde a fugit orice dezamăgire sentimentală şi repulsie față de viață. Fecioria este rodul intensității vieții din noi, fecioria este setea nepotolită de frumos şi libertate. Ea, după cuvintele Sfîntul Ioan Gură de Aur, are nevoie de o energie teribilă şi de nervi de oțel. Părerea că mănăstirile sînt pline de misogini, de impotenți şi de prostănaci care nu au ce mînca acasă este la fel de ridicolă după cum şi sună. În mănăstirile cu tradiție există un sinod al fraților mai mari, care îl cercetează pe noul venit şi nimeni din cei care înaintează astfel de motive pentru abandonarea vieții lumeşti nu este primit în obşte şi cu atît mai mult nu este tuns monah. Nu sînt primiți în obşte nici cei cu probleme psihice. Pentru a fi monah e nevoie de multă sănătate, în primul rînd de echilibru sentimental.

Dacă fecioria în sine, fără Hristos, ar fi ceva, atunci nu s-ar explica suferința pe

care o au impotenții sau castrații. Se spune că Origen s-ar fi castrat ca să scape de patima aceasta, însă nu a făcut decît să-şi înmulțească suferința. Pacea nu stă în trupul nostru, ci în mîinile lui Hristos. E adevărat că au existat secte desprinse din trunchiul creştinismului care, înțelegînd greşit cuvintele Mîntuitorului[1], se castrau. Pe unii ca aceştia îi ceartă chiar Apostolul Pavel: *O, de s-ar tăia de tot cei ce vă răzvrătesc!* (Galateni 5, 12).

Ioan Gură de Aur crede că aici Apostolul se referă la cei care, din prostie, se castrau pentru a scăpa de patima trupească, fapt pe care îl condamnă Biserica: „Cînd spune [Mîntuitorul]: *S-au făcut pe ei înşişi eunuci* nu vorbeşte de tăierea mădularelor – Doamne fereşte! –, ci de tăierea gîndurilor celor rele. Că blestemat este cel ce-şi taie mădularul... Şi pe bună dreptate! Unul ca acesta este un ucigaş; dă prilej să fie hulită creația lui Dumnezeu, deschide gurile maniheilor şi săvîrşeşte aceeaşi fărădelege ca şi pă-

[1] *Sînt eunuci care din pîntecele maicii lor s-au născut aşa; şi sînt eunuci care au fost făcuți eunuci de oameni; şi sînt eunuci care s-au făcut pe ei înşişi eunuci pentru Împărăția cerurilor* (Matei 19, 12).

gînii care se ciuntesc. Tăierea mădularelor a fost dintru început fapta unei lucrări diavoleşti şi a unei uneltiri drăceşti, ca să defaime opera lui Dumnezeu şi să-l pocească pe om; ca să pună totul pe seama naturii mădularelor şi nu a voinţei libere"[1].

Călugării ştiu foarte bine că oamenii au nevoie de relaţii sexuale, căci pofta este şi bună şi rea, după cum spune acelaşi sfînt: „Şi mînia şi pofta sînt înnăscute în firea omenească, (...) [şi] amîndouă ne sînt folositoare: mînia, ca să-i pedepsim pe cei răi şi să-i îndreptăm pe cei care se uită urît [şi să folosim energia mîniei în lupta noastră împotriva păcatului – *n.n.*], iar pofta, ca să dăm naştere la copii, pentru a continua neamul omenesc prin astfel de moştenitori"[2].

Cei care au duhovnici la mănăstiri ştiu că de multe ori călugării sînt chiar mai îngăduitori cu canoanele decît preoţii mireni, deoarece ei ştiu ce înseamnă

---

[1] Sf. Ioan Gură de Aur, *Scrieri, Partea a treia, Omilii la Matei*, trad. Pr. Dumitru Fecioru, E.I.B.M.B.O.R., Colecţia PSB 23, Bucureşti, 1994, pp. 720-721.

[2] *Ibidem*, p. 219.

să te lupți cu o patimă. *Odată au adus la avva Ammona o fată avînd în pîntece şi i-au zis lui: „Cutare au făcut lucrul acesta, dă-le lor canon, adică pedeapsă pentru păcat!" Iar el, făcînd semnul crucii pe pîntecele ei, a poruncit să i se dea şase perechi de cearşafuri, zicînd: „Nu cumva, mergînd, să nască şi va muri sau ea, sau pruncul şi nu va afla cele de îngropare". Iar pîrîşii ei i-au zis lui: „De ce ai făcut aceasta? Dă-le canon!" Iar el a zis lor: „Vedeți, fraților, că aproape este de moarte şi ce pot eu să fac?" Şi a slobozit-o pe ea şi n-a îndrăznit bătrînul să osîndească pe nimeni"*[1].

Apostolul Pavel arată aceeaşi compătimire: *Căci ştim că toată făptura împreună suspină şi împreună are dureri pînă acum. Şi nu numai atît, ci şi noi, care avem pîrga Duhului, şi noi înşine suspinăm în noi, aşteptînd înfierea, răscumpărarea trupului nostru* (Romani 8, 22-23).

Trăind pentru veşnicie şi în veşnicie, ascetul ortodox nu este lipsit de nici una din bucuriile celor căsătoriți. El nu poate fi considerat nici o verigă ruptă din lanțul generațiilor, care nu lasă în urma lui

---

[1] *Patericul Egiptean*, „Pentru Avva Ammona", cap. 8.

urmaşi. Trăind pentru un Dumnezeu spiritual, într-un univers spiritual, călugărul naşte în chip spiritual fii duhovniceşti, pregătindu-i pentru veşnicie. Numărul fiilor născuți de un călugăr depăşeşte cu mult posibilitățile de a naşte ale părinților biologici, căci călugării nu doar că nasc sute şi mii de fii în timpul vieții lor, ci şi după moarte, răspunzînd la rugăciunile credincioşilor, nasc nu numai duhovniceşte, ci, prin mijlocirile lor înaintea lui Dumnezeu, dezleagă pîntecele femeilor sterpe, făcîndu-se pe drept cuvînt pricinuitori chiar şi ai naşterii biologice. De aceea lumea îi numeşte „părinți".

În afară de aceasta, roadele abstinenței sînt în văzul tuturor. Călugării sînt longevivi, întotdeauna proaspeți, foarte spirituali şi senini. Duhovnicii buni sînt întotdeauna înconjurați de mulțime de tineri, de regulă studenți, care vin să-i asculte şi să se desfăteze duhovniceşte împreună cu ei. Aceşti bătrîni sînt iubiți de copii, de oamenii simpli de la sate şi de profesorii universitari. La ei găsesc un cuvînt de mîngîiere femeile bătute de bărbații lor, la ei aleargă copiii părăsiți de părinții biologici, sub epitrahilul lor

vechi plîng sărmanele studente rănite de avorturi, batjocorite de iubiții lor. Deşi au renunțat la viața de familie, ei refac familii distruse, îi redau pe copii părinților lor, îi împacă pe tinerii îndrăgostiți. Mii de pelerini călătoresc zilnic pentru a-i vedea pe aceşti abstinenți fericiți.

Împerecherea nu este nici hrană şi nici aer, fără de care nu poate avea loc schimbul de elemente necesare pentru întreținerea vieții în trupul omenesc. Ea nu este ceea ce-i lipseşte trupului, ea este simplul act prin care Dumnezeu a lăsat să se prelungească viața pe pămînt.

Copiii trăiesc în chip fericit lipsa relațiilor sexuale, stare spre care ne îndeamnă să ne îndreptăm Mîntuitorul. Aceasta este starea inițială a protopărinților Adam şi Eva. Aceasta este starea spre care tind, prin modul lor de viață, călugării ortodocşi, împotrivindu-se gîndurilor pătimaşe, care sînt pricina oricărei boli şi tristeți.

Abstinența este cea care ne face asemenea lui Hristos, asemenea lui Dumnezeu, de aceea ea dă celui care o practică sentimentul unei înalte demnități. Abstinenții în numele lui Hristos fac aceasta din voia lor liberă, ei nu sînt siliți de cir-

cumstanțe şi de aceea nu pot fi comparați cu frustrații lui Freud.

Ei au avut ce pune în loc, ei au cunoscut din practică ce înseamnă a ieşi din timp pentru a păşi în veşnicie. Aceştia sînt oamenii fericiți care au reuşit să creadă în Hristos mai mult decît în Freud. Ei sînt cei care s-au smuls de pe patul de tortură al medicului evreu şi au încercat să vadă şi să trăiască altfel, ceea ce le reuşeşte de două mii de ani încoace.

Noi ştim că abstinența este împotriva firii, a firii noastre căzute, de aceea a o practica înseamnă a te înălța deasupra legilor naturii, înseamnă a avea cu adevărat putere. Mulți îşi frîng grumazul în această luptă cosmologică, mulți cad ca păsările istovite de putere în zborul lor spre tărîmurile calde. Mulți însă ies învingători.

Abstinența este credința stranie a creştinilor, care se întrec în această virtute cu miliardele de îngeri feciorelnici. Totul însă e cu putință doar în spațiul lui Hristos, *unde nu poate să intre nici un desfrînat* (I Corinteni 6, 9), acolo unde scripeții legilor naturale înțepenesc prin lucrarea tainică a Duhului Sfînt. Dincolo rămîn frica şi moartea.

Donjuani şi Cicioline

(Cum ne trăim clipa?)

Unul din evenimentele obişnuite ale timpurilor noastre a fost alegerea porno-starului Ciciolina în Parlamentul Italiei. Aceasta denotă starea în care se află societatea noastră, nu pentru că ar fi vorba de o noutate în istoria omenirii, ci pentru că idealurile ruşinoase de cîndva, depăşite pentru o vreme de bunul simţ creştin, se întorc acum în societate în forma lor cea mai vulgară.

Cineva care făcea misiune la un orfelinat mi-a povestit odată despre performanţele sale: „Îţi imaginezi, fetele de 12-13 ani visează să ajungă prostituate în Occident!" Istoria a arătat că predicile de la amvon adresate acestor fete sînt greu auzite.

Eu m-aş fi mirat dacă fetele ar fi discutat despre *Plîngerile* Sfîntului Efrem Sirul sau despre praznicile împărăteşti

de peste an. Cei care predică nu trebuie să uite că, după plecarea lor, adolescenții rămîn în compania neîntreruptă a altor „predicatori" – adică a televizoarelor şi casetofoanelor –, care par să fie mai iscusiți decît noi în ceea ce vor să spună.

Realitatea tristă este că idealul feminin pomenit mai sus începe să fie tot mai rîvnit.

Nu este loc să facem mare filosofie, fiecare om îşi face viața singur. Dar vreau să le invit pe aceste fetişcane să se vadă cu ochii pe care îi vor avea peste vreo 10 ani. Să zicem că ți-ai cumpărat tricou cu NO şi YES şi ți-ai pierdut fecioria la 14 ani. Să zicem că te-ai uitat mult în oglindă şi ai învățat să ridici sprînceana ca Cindy Crawford. Să zicem că, atunci cînd treci pe stradă, mulți îşi întorc capul să te vadă. Totuşi nu uita că nu toți cei care te văd se gîndesc la acelaşi lucru, unii te poftesc, iar alții te ridiculizează.

În vremurile noastre nu este mare lucru să fii Rasputin. E destul să vezi cu ce se încalță cineva ca să ştii ce fel de muzică ascultă, ce fel de bărbați îi plac şi toate celelalte. Şi asta, pentru că tinerii au îmbrăcat uniforma MTV-urilor şi a revistelor cu teste de personalitate şi zo-

diace. Ei au devenit un produs al acestor reviste, produsul unor psihologi distraţi, care au făcut din ei o carte deschisă pentru oricine vrea să-i stăpînească.

N-aş vrea să par nici ironic şi nici extravagant. Eu port această discuţie cu oameni pe care îi cunosc, fără să le imput vreo vină, pentru că am o mulţime de prieteni printre ei, pentru că îi văd pe stradă, în troleu şi oriunde, pentru că eu însumi am fost unul dintre ei. Noi nu putem face abstracţie unii de alţii. Pentru că sînt un om iubitor de libertate şi ţin la libertatea celuilalt şi pentru că ştiu că nu este om căruia să-i placă să trăiască penibilul, îndrăznesc să port acest dialog, nu pentru a interzice, ci pentru a oferi o posibilă interpretare a libertăţii.

Să zicem că nu-i nici un Dumnezeu şi nici un fel de iad şi rai, nu este nici păcatul, în genere, nu este rău şi bine. Dar toţi trebuie să recunoaştem că există suferinţă şi plăcere şi că relaţia dintre ele, de cele mai multe ori, ne scapă. De multe ori, urmărind plăcerea, obţinem suferinţă sau, cînd nu ne aşteptăm, simţim în suflet o uşurare inexplicabilă, ca o odihnă. Toţi oamenii caută plăcerea, pînă şi masochiştii aleg suferinţa tocmai pentru

aceea că ea le provoacă plăcere. Nimănui însă nu-i plac suferința, singurătatea şi boala. Şi atunci, zicem şi noi ca şi Budha: „Da, viața este suferință. Da, pentru orice suferință este o cauză şi această cauză trebuie găsită".

Tinerii se gîndesc că dacă se desfrînează sau se droghează şi sparg carapacea stînjenitoare a moralei ajung la libertate. Filosofia lui Jim Morrison, care sună chiar aşa: „Dacă pînă şi cîinii se iubesc cînd voiesc şi unde voiesc, de ce n-ar fi şi oamenii la fel", nu este o soluție. Atunci cînd îmbrățişăm o concepție existențială, e bine mai întîi să-i vedem rezultatele: chiar pe patronul ei.

Filosofii similare, care făgăduiesc eliberarea, găsim la Nietzsche, Morrison, Kurt Cobain, dar toți au sfîrşit-o foarte prost: fie că au înnebunit, fie că s-au sinucis. Dacă cineva crede că a te sinucide e mare lucru sau că a înnebuni e interesant, se înşală. Eu însumi am fost unul din adolescenții teribili, „artişti" de liceu, care îşi închipuie că a fi nebun e ceva extraordinar, după ce au citit Arthur Rimbaud sau Eugen Ionescu, dar am încetat să mai cred astfel după ce am fost internat la Socola pe cînd aveam 18

ani. Una este să priveşti *Zbor deasupra unui cuib de cuci* sau să citeşti *Palata No 6* de Cehov, şi alta este să îmbraci pijamalele acelea vărgate. Numai un om care nu a fost niciodată în comă poate crede că sinuciderea te eliberează şi numai un tinerel care nu a fost închis niciodată într-o casă de nebuni şi tratat fără voia lui poate spune că nebunia e interesantă.

Libertatea trebuie să te ferească în primul rînd de nebunie şi de boală. A fi liber înseamnă a nu putea fi şantajat cu nimic. Un psiholog francez spunea că libertatea se termină acolo unde începe nebunia, acolo unde începe boala.

Oamenii suferă pentru că nu sînt liberi. Fiecare îşi închipuie că pentru a fi liber are nevoie de ceva: Salvador Dali zicea că pentru a fi liber e nevoie să fii puţin multimilionar. În fine, fiecare crede că ştie de ce are nevoie pentru a fi liber.

Dar ce înseamnă a fi liber? Cred că fiecare e de acord că nu poţi fi liber dacă depinzi de un om. Dacă depinzi de doi oameni, eşti de două ori mai neliber. Iar dacă depinzi de anumite împrejurări, eşti şi mai puţin liber decît dacă ai depinde de toţi oamenii luaţi la un loc. Însă şi mai neliber vei fi dacă motivul de-

pendenței tale se află în tine însuți, ca un cancer care creşte neîncetat.

Cunosc o femeie cu o boală de ochi care m-a impresionat: i se usucă pupilele şi din cauza asta trebuie să-şi picure la anumite ore nişte picături speciale, foarte scumpe, altfel, pur şi simplu, orbeşte. Pe mine m-a cutremurat această dependență a femeii de acele picături.

Cred că pe oricine ideea de dependență îl îngrozeşte. Am văzut filme sau am auzit de spasmele pe care le are un narcoman dacă nu îşi ia doza. Am văzut beţivi în criză. Nu ne plac, nu vrem să fim ca ei. Dar trebuie să ştim că şi beția, şi drogurile sînt numai forme de a scăpa de suferința singurătății. O altă formă, mai puțin condamnată, tocmai pentru că e cea mai răspîndită, este desfrînarea.

Medicii te tratează de alcoolism şi de narcomanie, însă nimeni nu te vindecă de boala desfrîului, dimpotrivă, ți se oferă afrodisiace.

Da, desfrînarea are toate caracteristicile unei boli: provoacă durere, poate fi mortală, te izolează de societate şi îți distruge viața. O femeie desfrînată îşi provoacă răni organice în timpul avortului, iar dacă foloseşte contraceptive, îşi dere-

glează activitatea hormonală, îşi deformează trupul şi se îmbolnăveşte. O elevă de liceu, dacă apucă pe această cale, devine insuportabilă pentru părinţi şi părinţii pentru ea, nu mai este capabilă să înveţe şi este un ghem de nemulţumire, adică suferă ca orice bolnav. Ea nu mai este aptă de comunicare, singura ei comunicare devine cea sexuală cu partenerul său.

Dar cine vrea să se convingă că desfrînarea este o boală, să se priveze de obiectul desfrînării şi va vedea că sevrajul narcomanului şi umilinţa alcoolicului sînt nimic pe lîngă criza desfrînatului.

Oamenii au ajuns să fie nişte prelungiri ale poftei. Lumea este un sanatoriu de bolnavi care se folosesc unii pe alţii ca medicament pentru boala lor. De aceea oamenii au nevoie unii de alţii. Ei sînt nedespărţiţi, legaţi între ei ca nişte ocnaşi cu lanţurile poftei. Dar ceea ce este mai cutremurător este că nu pofta reiese din noi, ci noi reieşim din ea. Industria de unelte de satisfacere a plăcerii, de păpuşi gonflabile şi vibratoare ne descoperă tirania poftei în sine. Pofta şi-a căpătat un statut independent, dominîndu-ne din iraţionalitatea sa devoratoare. În

epoca sex-shopurilor, noi asistăm la personificarea poftei, dincolo de orice idee de cuplu sau lege a perpetuării.

Cînd tînărul, din cauza filmelor şi a afişelor cu care trăieşte, îşi începe viaţa în doi după o perioadă lungă de masturbare, celălalt devine pentru el un substitut al masturbării. De aceea generaţia Coca-Cola îşi schimbă atît de uşor partenerii, pentru că ei nu mai pot resimţi sentimentul de cuplu şi, practic, se masturbează între ei. Aici nu mai poate fi nici un fel de adîncime, dispare pînă şi gelozia. Nu în zadar o păpuşă gonflabilă costă mai scump decît o femeie vie.

Dar să zicem că pentru fetele de azi e o mîndrie să valoreze mai ieftin decît o bucată de gumă. Dar, dacă cineva e capabil de mîndrie, trebuie să fie pregătit şi pentru ruşine. Dacă te mîndreşti cu un iubit care se satisface singur dacă nu te vede o săptămînă, sau se culcă cu alta, e straniu. Dacă te mîndreşti că eşti frumoasă, dar în acelaşi timp te umileşti în acest hal, e şi mai straniu. Atunci care ar putea fi motivul pentru care să te ruşinezi? Te ruşinezi că nu ai fost în barul cutare, pentru că e scump? Te ruşinezi cînd nu ştii cine e reprezentat pe un ne-

norocit de poster? Te ruşinezi să o îmbrăţişezi pe mama ta, dacă trece din întîmplare pe lîngă gaşca voastră, pentru că e de modă veche?...

Pentru ce acest mit al femeii emancipate sexual? El nu poate avea urmări bune într-o societate în subconştientul căreia, vrei nu vrei, persistă urmările moralei creştine. Nu zic pentru că populaţia noastră este religioasă, ci tocmai poate pentru că îi lipseşte sensibilitatea orientalilor, de la care ne-a parvenit setea de femei „emancipate". Orientalii cred că ating prin actul acuplării nişte stări spirituale. E, ei îşi distrug în numele unor întîlniri cu monştrii spirituali sentimentul geloziei şi al fidelităţii. Dar omul european, chiar şi cel necreştinat, nu poate împăca gelozia din el nici pentru cea mai mare satisfacţie. Dimpotrivă, cu cît este mai mare plăcerea, cu atît creşte şi gelozia. Se petrece atunci un fenomen paradoxal: bărbatul vrea să aibă o femeie „emancipată", chiar o răpeşte de la alţii, dar nu suportă ca cineva să se atingă de femeia lui. La început el o acceptă, pentru că mîndria lui prosteasca îi spune că e un grozav dacă a putut cuceri o femeie dorită de toţi. El nu simte gelozie

pentru bărbaţii care au fost cu femeia lui, deoarece crede că a furat-o de la cei de pînă la el şi, astfel, că le este superior. Cu timpul însă, după ce ea devine a lui, după ce i se lehămiseşte de ea, i se pare că cei de pînă la el, de fapt, i-au furat-o lui.

Aşa apare situaţia străveche care mocneşte în majoritatea familiilor, ceea ce mulţi numesc, simplu, „nefericire". Această nefericire trebuie învinsă la tinereţe.

Trupul nu este o jucărie cu care te joci pînă o strici. Trupurile noastre sînt ca un fel de peşteră din *Alibaba şi cei 40 de hoţi*. Spunem „Sesam, deschide-te!" cînd intrăm, iar, după ce ne îmbătăm de ceea ce vedem acolo, uităm parola şi nu mai ştim să ieşim. Şi, dacă am văzut trupuri fără suflare, care nu mai simt şi nici nu mai provoacă plăcere, înseamnă că este altceva, nevăzut, care le face să se mişte şi să fie atrăgătoare. Acest altceva este sufletul. Doar el, dacă nu-l neglijăm, ne face să fim mai mult decît o păpuşă de gumă. Altfel, am văzut, sîntem chiar mai fără de preţ decît păpuşile gonflabile.

Noi trebuie să ne smulgem din labele reci ale lumii. De ce să ne lăsăm modelaţi de afişe şi de acele teste idioate care sînt peste tot: „Vrei să ştii dacă eşti iu-

bită? Vrei să ştii dacă eşti o persoană încrezută? Vrei să ştii dacă eşti un partener bun?" Aceste teste nu ne descoperă cine sîntem, ci mai mult ne învaţă să fim ceea ce nu sîntem. Cineva după aceea se foloseşte foarte mult de noi. Tinerii sînt prostuţi, ei iau în serios orice „secret" de a-l cunoaşte pe celălalt şi pe sine, mai ales cînd aceste secrete sînt prezentate sub forma savantă a unei psihologii sau filosofii.

Nu poţi să te laşi zombat în acest hal, este inuman. Cum poţi să te simţi măgulită cînd ţi se spune „iapă" sau „elefant"? Or, acesta este idealul pe care ţi-l propune Kama Sutra. Dacă ţi-ar fi spus un coleg de clasă „iapo", te supărai, iar dacă citeşti vreo porcărie care te face „femeie-iapă" sau „femeie-capră", te crezi interesantă. Desigur, nu poate nimeni să-ţi interzică să fii iapă sau vacă, dar nu cred că acesta este lucrul cel mai de cinste.

Tinerii se grăbesc să-şi „trăiască clipa"; e un lucru bun. Dar orice clipă trebuie trăită astfel încît să nu te lipsească de accesul la clipele care vor urma. Orice faptă necugetată rămîne pe faţa noastră ca un tatuaj. Atunci cînd tu, într-o anu-

me clipă, voieşti să-ţi tatuezi un şerpişor pe obraz, gîndeşte-te că s-ar putea să fie şi o clipă în care tu vei vrea să ai obrazul curat, dar nu vei mai putea.

De aceea, orice faptă pe care o faci de dragul libertăţii, vezi dacă nu cumva îţi închide uşile spre alte libertăţi, spre alţi oameni şi spre altă viaţă, pe care s-ar putea ca mai tîrziu să le doreşti, dar nu vei mai fi liber să le ai. Viaţa nu este numai ceea ce vezi tu la o etapă dată, există o mulţime de vieţi paralele, fără îndoială, mai interesante decît monotonia teraselor şi a discotecilor. Căci nu poate fi bucuria gloatei o bucurie evoluată, ea rămîne în zona grotescului şi a penibilului, în care nici unui om nu-i şade bine să rămînă.

A trăi clipa înseamnă a o proiecta în viitor, înseamnă a-ţi concentra tot ce ai mai bun în acea clipă. Şi cu cît viitorul acesta este mai îndepărtat, cu atît clipa este mai bogată şi mai intensă. Însă cei care se bucură desăvîrşit de trăirea clipei sînt cei care au conştiinţa veşniciei, căci clipa lor nu ameninţă să se spargă, ca un balonaş de săpun, odată cu venirea morţii.

Niciodată societatea nu a fost mai uniformă şi mai aplatizată decît azi. Şi

tocmai tinerii, care erau întotdeauna focar al noutății şi al nonconformismului, au ajuns tagma cea mai conservatoare şi plicticoasă. Din viața lor au dispărut imprevizibilul şi aventura, au dispărut personalitatea şi curajul. Toți poartă acelaşi fel de haine, ascultă acelaşi fel de muzică, duc aceleaşi discuții şi, ce e şi mai dezgustător, au acelaşi vocabular, care se reduce pe zi ce trece. Tinerii au pînă şi acelaşi mers şi aceleaşi gesturi: țin într-un anume fel țigara şi într-un anume fel sorb cafeaua, într-un anume fel îşi întorc capul cînd îi strigi, fie că eşti în New York, în Bucureşti sau la Moscova. Toată viața lor este o imitație a unor staruri, actori sau muzicanți de duzină. Toată energia lor se cheltuieşte în repetiții penibile ale unor gesturi şi replici care le-au plăcut. Ei sînt umbre care cad de pe ecranele televizoarelor.

Astăzi e original să fii om, nu păpuşă gonflabilă, nu vibrator.

Acum e vremea Donjuanilor şi a Ciciolinelor, însă a unor Donjuani şi Cicioline triste. Acum nu mai este mare lucru nici să seduci pe cineva. Asta însemna ceva în societatea medievală, cînd domnea inchiziția romano-catolică şi exista

fantoma ideii de păcat. Astăzi, pentru că nu există moralitate, nu mai există piedici, nu mai înseamnă mare lucru nici donjuanismul, nici ciciolinismul. Cînd soții îşi caută familii cu care fac schimb de parteneri, cînd o femeie e considerată înapoiată dacă nu-şi înşală soțul, cred că trebuie să îngropăm cu bine mitul lui Don Juan.

Adio Donjuani şi Cicioline! Voi pur şi simplu nu mai aveți condiții să vă desfăşurați în epoca noastră, sînteți un caz obişnuit, vă pierdeți în mulțime şi nu mai treziți nici admirație, nici ciudă, nici invidie. Şi asta, pentru că din societatea noastră dispar cu încetul contrastele. Noțiunile de rău şi bine s-au amestecat indescifrabil. Jumătatea albă din semnul yin şi yang al taoiştilor pare să se fi întunecat, doar bulinuța albă mai licăreşte slab pe cerul negru al păcatului.

Prima dragoste

Ce bine că eşti, ce mirare că sînt..., scria delicatul, regretatul Nichita Stănescu. Aceasta cred că este una din cele mai frumoase şi mai adînci declaraţii de dragoste, pentru că în ea, cu discreţie dumnezeiască, asistă Însuşi Dumnezeu, izvorul mirării nesfîrşite. Ce mirare că sînt, ce mirare că eşti... Ce bine că sîntem!

Această mirare o simte tînărul care păşeşte printre lucruri, atent să nu se rănească. Această mirare este prilej de bucurie şi de durere, ea ne uneşte sau ne înstrăinează.

Tînărul îşi roteşte capul în mijlocul lucrurilor, împins afară din copilărie, ca un soldat fricos la prima lui săritură cu paraşuta, pe care îl împinge din spate sergentul. Tînărul se loveşte cu neîndemînare de lucruri, lucrurile îl lovesc în mişcarea lor haotică. Tînărul îşi ascunde

durerea, privindu-i cu un zîmbet stînjenitor pe străinii din jur.

Printre aceste lucruri îngrozitoare şi reci, care se mişcă în scripetele unui timp dezveşnicit, tînărului îi apare chipul minunat al celuilalt, chipul minunat al femeii: *Ce bine că eşti, ce mirare că sînt...*

Această păşire printre lucruri coincide cu înstrăinarea de părinţi, atunci cînd tînărul pleacă într-un alt oraş la studii. E vremea pe care o aşteaptă fiecare, vremea aventurii şi a lucrurilor noi, vremea maturizării. Este vremea împărţirii vieţii noastre în două, este, dacă vreţi, o nouă viaţă, o naştere pe care ne-o asistăm cu sufletul la gură. Este vremea noilor prietenii, iar pentru mulţi, a primelor prietenii adevărate. Este vremea despre care ni s-au povestit atîtea lucruri curioase de către cunoscuţii noştri mai mari.

Prima zi de şcoală, noii profesori, noii colegi, privirile flămînde care o caută pe colega sau colegul visurilor de acasă, de care de mult aştepţi să te îndrăgosteşti. „Balul Bobocilor" – discuţii, pregătiri, prognoze. Aşteptare.

O! Tînăra, singură într-o cameră de cămin, aplecată deasupra chiuvetei pline

cu vase nespălate, îşi smulge, pătrunsă de invidie, sprîncenele. Deasupra patului are un poster cu Brad Pitt, o foaie pe care scrie: „Dacă poți cu adevărat, vreau!" Pe raftul de fier, printre cursurile xeroxate, reviste cu bărbați şi femei despre a căror viață nu ştie nimic. Lumina pătrunde printre hainele puse la uscat şi borcanele cu mîncare de acasă, căzînd pe paturile în care s-a săvîrşit păcatul. Ce nou e acest fel de singurătate!

Tînăra aceasta încă trăieşte în lumea filmelor americane, în lumea posterelor şi a reclamelor TV. Ea are haine corespunzătoare, freză şi pantofi. Ştie chiar şi expresii americăneşti pe care le foloseşte în vorbire. Nu are doar prieten, de fapt, are unul care se ține de capul ei, dar nu e de ea.

Şi el e un băiat bun, ştie să stea în lotus şi ridică piciorul pînă deasupra capului. E puțin dur, deşi încă nu s-a bătut niciodată. Are brichetă „Zippo"...

Cam acesta este bagajul cu care păşeşte tînărul contemporan în viața sentimentală. Aceşti tineri se vor mai urmări o vreme pe terasă, la o cafea cu țigări scumpe, cumpărate la bucată, sau poate se vor îmbrățişa fără nici o ruşine la prima discotecă sau la primul „chef".

Drama tinerilor moderni e mai mare decît cea a predecesorilor. Cred că nu a existat nici un timp în istorie în care dragostea dintre două persoane să fie atît de golită de poezie. Nu vreau să vorbesc de virtuțile creştine ale castității sau ale abstinenței, ci măcar de acea poezie a grecilor sau romanilor păgîni, care pînă nu de mult a inspirat sentimente de admirație față de femeie, a pus-o pe un piedestal, fie şi vremelnic, dar oricum mai vrednic decît situația jalnică în care se află femeia vremurilor noastre.

Astăzi au devenit o ruşine declarațiile de dragoste, ele sînt considerate un preludiu de prisos şi banal, pe care le mai auzim doar în comediile proaste cu rîsete în fundal. Idealurile noastre sînt motocicliştii grăbiți din filmele americane şi fetele cu cizme lungi, care se dau în timpul cît se umple rezervorul cu benzină. Noi aplicăm în viața noastră fanteziile unor regizori bolnavi despre vizitatori de pe alte planete şi timpuri care seduc prin răceala lor.

Mai bine ar fi fost ca tinerii să se abțină de la împreunările animalice, dar să nu renunțe la vorbele de dragoste. Vorbele de dragoste sînt cele care ne unesc

cu adevărat, care ne sustrag timpului şi morţii, sînt cele care ne fac, treptat, din animale oameni. Ele nu sînt acele vorbe dezmăţate pe care şi le spun amanţii din filmele de duzină, ele sînt mai degrabă o bucurie pe care o trăieşti în prezenţa celuilalt. Arată-i celuilalt că prezenţa lui te face bucuros şi treci împreună cu el în barca inocentă a unei declaraţii de felul celei stănesciene, din apele timpului în oceanul veşniciei: *Ce bine că eşti, ce mirare că sînt...*

Nu trebuie numaidecît să-i spui că are ochii cei mai frumoşi, ca să ajungi pînă la urmă să o dezmembrezi bucată cu bucată cu laudele tale. Sîntem frumoşi pentru că aşa ne-a făcut Dumnezeu, Lui i se cuvine lauda. Sfîntul Ciprian de Cartagina spunea: „Dacă ai şi avea vreun motiv ca să te lauzi cu trupul tău, ar fi numai atunci cînd este sfîrtecat pentru Hristos". Mai în scurt, alungă pofta din inima ta şi orice cuvînt pe care îl vei rosti va fi un cuvînt de dragoste, pentru că cel stăpînit de poftă laudă fără noimă şi nu merită luat în seamă. Cînd eşti cuprins de poftă însă, mai bine taci, ca vorbele tale să nu sune ca rîgîitura unui beţiv şi să strici totul.

Nu poți impune tînărului să renunțe la distracțiile caracteristice vîrstei lui şi să citească Sfinții Părinți, cu toate că aceste cărți ale Sfinților Părinți sînt pline de energie creatoare şi dinamism, sînt nişte cărți prin excelență pentru tineri. Dar, cel puțin, s-ar putea renunța, în prima etapă, la bădărănia care irupe din televizoare şi din cîntecele la modă. Renunțați la idealul supermanului cu mască de care se îndrăgosteşte un foto-model care ştie să bată bine cu picioarele. Asta nu pentru a vă restrînge relațiile dintre voi, ci pentru a vă păstra împreună, pentru a evita despărțirea dureroasă.

Citiți mai bine versurile poeților buni, pe care poporul nostru îi are din belşug: Eminescu, Stănescu, Bacovia, Blaga. Ele vă vor învăța să meditați asupra *acestei întîmplări simple*, cum o numeşte Blaga. Cu ei veți călători pînă la marginile timpului şi ale morții, pentru că poeții buni, chiar şi cei păgîni, au pus dintotdeauna sentimentele erotice în vecinătatea morții care ne paşte pe toți, ceea ce critica literară o va denumi poezie erotico-tanatică, precum şi aceste versuri de Bacovia:

Sînt cîțiva morți în oraş, iubito,
Chiar pentru asta am venit să-ți spun.

Pe catafalc, de căldură-n oraş,
Încet cadavrele se descompun.

Cei vii se mişcă şi ei descompuşi
Pe lutul de căldură asudat.
Sînt cîţiva morţi în oraş, iubito,
Şi azi chiar sînul tău e mai lăsat...

Dragostea este sentimentul suprem şi de aceea trebuie să se întemeieze şi să se alimenteze din cugetări adînci, vrednice de rodul pe care îl hrănesc. Aceste teme fundamentale sînt: moartea, viaţa, timpul, veşnicia, dincolo de care, învăluit în dragoste, petrece Dumnezeu. Tînărul preocupat de astfel de gînduri va renunţa uşor la răceala arogantă a eroilor de televiziune, preferînd smerenia şi blîndeţea oamenilor cu adevărat puternici, care-şi revarsă dragostea lor din belşug, pentru că o au.

Noi sîntem oameni, oameni care tînjesc după o vorbă de alint, după un cuvînt de mîngîiere care să ne smulgă singurătăţii, oricît de mult am lupta pentru a părea mai duri, mai „altfel". Pentru că *toţi sîntem fii ai Celui Preaînalt* (Psalmul 81, 6), *făpturi atît de minunate* (Psalmul 138, 14).

Tinerii au fugit din Biserică pentru a-şi trăi o închipuită libertate, dar au sfîrşit prin a se înjuga la carul greu al

singurătății, al geloziei ucigătoare şi al despărțirilor care-i rănesc pe viață. S-au dus să învețe despre dragoste, plecînd de la Cel Care este Dragostea. *Cel Care a zidit urechea, oare nu aude? Cel Care a făcut ochiul, oare nu va vedea?* îi întreabă pe unii ca aceştia prorocul David (Psalmul 93, 9). Oare Cel care este Dragostea nu ştie să vă învețe să iubiți?

Nicăieri femeia nu e mai înălțată decît în Biserică, ea e iubită de bărbatul său *aşa cum Hristos a iubit Biserica* (Efeseni 5, 25), adică pînă la jertfire de sine. Ea este icoana vie a lui Dumnezeu. De aceea mi se par extraordinare cuvintele unui preot contemporan, care, adresîndu-se tînărului creştin, îl atenționează cu blîndețe: „Fiule, ia aminte, atunci cînd vei vrea să dai alesei tale primul sărut, să te gîndeşti că trebuie să săruți o icoană a lui Dumnezeu". Nimeni încă nu a filmat un astfel de sărut, pentru a-l expune pe ecranele televizoarelor.

Marcel Maureau, un scriitor francez contemporan, notează cu tristețe în unul din jurnalele sale (*Discurs contra piedicilor*) că a-ți săruta iubita în public înseamnă a o împărți cu ceilalți. Fericiți cei care au devenit singurii iubiți ai femeilor lor!

Dincolo de aceasta, există singurătatea şi moartea, bătrînețea şi despărțirea. Atunci, tîrziu, cînd numai amintirile mai rămîn, perechile de azi, care s-au cunoscut în luminile otrăvitoare ale stroboscoapelor, care şi-au rostit replicile tăioase şi arogante la un telefon public, nu vor putea rosti aceste versuri de Blaga:

Ne-om aminti cîndva, tîrziu
De-această întîmplare simplă,
De-această bancă unde stăm
Tîmplă fierbinte lîngă tîmplă...

Cel mult, poate această poezie englezească, pe care o citez din memorie, o poezie pe care multe dintre femeile care şi-au ratat prima dragoste o trăiesc, au trăit-o şi, cu durere o spun, o vor trăi:

Să presupunem un oraş.
În acest oraş să presupunem o stradă.
Pe această stradă să presupunem o casă.
În această casă să presupunem o cameră,
iar în această cameră să presupunem pe cineva
stînd în întuneric,
stînd şi plîngînd
după cineva care tocmai a ieşit
şi a stins lumina,
uitînd că ea este acolo.

Ce mi-a plăcut să înțeleg din *Pacientul englez*

Ceea ce voi face în continuare este un mozaic compus din secvențe ale filmului *Pacientul englez*. S-ar putea ca ceea ce va rezulta să nu semene cu vestitul film, despre care am auzit că are o mulțime de „Oscaruri". Purcezînd la această faptă delicată, nu mi-am propus să fac un comentariu coerent, ci mai degrabă să descopăr inepuizabilul care este în fiecare din noi, cum acelaşi lucru ne poate duce pe fiecare în intimitatea gîndurilor sale, cu toate că această intimitate, trebuie să spunem, diferă de la om la om. Căci mă gîndesc că cei care au privit acest film cu multă atenție, poate chiar de mai multe ori, sînt foarte mulți şi ar putea să-l povestească mult mai bine, însă altfel decît un călugăr, pentru că, aşa mi s-a părut, toți călugării sînt un fel de „pacienți englezi". Acest film

chiar vă poate ajuta să înțelegeți mai bine taina călugăriei, taina vieții noastre, a oamenilor. Într-un fel, e un film pentru călugări.

Filmul începe cu un episod banal pentru privitorii obișnuiți cu filme comando. Un tînăr aviator englez decolează, este doborît şi cade. Este găsit de nişte băştinaşi musulmani care îi acordă primul ajutor şi-l transportă pe cămile prin deşert pînă la un spital. Următorul cadru ni-l înfățişează pe fostul aviator, după o perioadă de timp, printre alți bolnavi şi alături de surorile de caritate, ale căror tinerețe şi voioşie contrastează cu neputința pacienților. În continuare însă, filmul ia o întorsătură mai prozaică. Eroul nu se însănătoşeşte, pentru ca mai apoi să se răzbune, doborînd în zbor toată flota germană, pentru că de el nu se îndrăgosteşte fiica unui ministru englez, nimerită în prizonierat la nemți, pe care trebuie să o sărute pe fundalul unui apus de soare, la sfîrşitul filmului. Într-un cuvînt, eroul nostru nu e un Rambo, dimpotrivă, el este mai mult un cadavru, un morman de amintiri părăsit pe o targă.

Garnizoana află că trebuie să plece din acel loc. Pacienții sînt încărcați în

maşini şi transportați împreună cu surorile medicale. Pe drum, una din maşini calcă pe o mină şi explodează. În timp ce toți se adună să cerceteze rămăşițele, o soră se îndepărtează şi intră într-o biserică părăsită, aflată nu departe. Ea hotărăşte să rămînă acolo împreună cu pacientul englez, „pînă cînd acesta va muri", şi pe urmă să-i ajungă din urmă. Această femeie tînără şi foarte energică, dăruită total misiunii sale, încropeşte un aşternut în care îşi culcă pacientul.

Este copleşitoare de aici încolo apariția bruscă a lui Hristos într-un film în care cuvîntul Dumnezeu s-a pronunțat o singură dată, şi-atunci cu specificarea „dacă există vreun Dumnezeu". Hristos străbate din dragostea jertfelnică a acestei femei pentru un semimonstru străin, pentru rănitul din pilda samarineanului evanghelic. Cu toate că El – Hristos – va rămîne necunoscut pînă la urmă.

Am terminat cu povestirea filmului. Oricum, nici nu mai era mare lucru de povestit, mai departe acțiunea se desfăşoară în jurul acestei biserici părăsite. Şi, mai exact, acțiunea se desfăşoară în memoria vătămată a acestui semicadavru. Privitorul este invitat să asiste la un efort

de rememorare al unui om irecuperabil. Dacă vreți, este un film despre ceea ce a fost şi nu va mai putea fi, despre *acele păduri ce ar putea să fie, dar niciodată nu vor fi*, cum le zicea Blaga. Un film despre noi cu dumneavoastră.

Cînd zic asta mă gîndesc la starea comună tuturor oamenilor, dincolo de aspirațiile şi preferințele individuale ale fiecăruia. Mă gîndesc la trecutul irecuperabil şi la viitorul incognoscibil, la moartea care ne uneşte sau poate ne uniformizează, ne aşază în memoria nerăscolită a istoriei. Cîndva, trupul impotent al istoriei va face eforturi uriaşe ca să-şi aducă aminte de noi, dar nu va reuşi.

Nu vreau să par un adept al sectei lui Ronn Habbard, inițiatorul „dianeticii", care propovăduieşte rememorarea infinită a faptelor trecute, pînă la naştere şi chiar din „existențele anterioare", pentru a ajunge la cunoştința „adevăratei noastre naturi", ci să propun un subiect de meditație, cuvînt foarte la modă de altfel. E mai degrabă o *cugetare* şi *aducere aminte a vremurilor de demult* (Psalmul 142, 5), cum le numeşte David, la vremurile în care nu eram. *Gîndit-am la zilele cele de demult şi de anii cei veşnici mi-am adus aminte* (Psalmul 76, 5).

Dar, pentru a continua meditaţia pe această temă, noi trebuie să admitem că Dumnezeu există, cel puţin ipotetic.

Trupul mutilat al pacientului englez şi efortul cu care acesta încearcă să-şi amintească trecutul mă duce cu gîndul la Adam. Ne putem imagina starea strămoşului nostru de după acel accident cosmic pe care îl provocase singur. Zic aşa pentru că teologia Acelui Dumnezeu despre care am convenit că există spune că, odată cu căderea sa, Adam a atras căderea întregului Univers, el a declanşat alunecarea spre haos a întregului Cosmos, mişcare care ne obsedează astăzi prin constatarea găurilor de ozon şi a cataclismelor ecologice despre care se vorbeşte atît.

După acest accident, Adam a devenit un mutant, el a uitat aproape totul. Adam a pierdut legătura harică pe care o avea cu Dumnezeu: mintea lui se întunecase, el a devenit, putem spune, nebun. În această stare de şoc, Adam este izgonit din rai. El încă nu înţelege ce i se întîmplă. Lui i s-au făcut nişte făgăduinţe, pe care el nu le înţelege. Ce este aceea a-ţi dobîndi pîinea în sudoarea frunţii? Adam nu ştia nici cum arată această pîi-

ne, el nici nu obosise vreodată, nici nu transpirase. Toate acestea lui i-au fost necunoscute în rai.

Adam a căzut din lumină în întuneric, din nemurire în moarte şi boală, din fericire în suferință, din dragoste în singurătate. El a căzut din cunoaştere în necunoscut. Îşi aştepta moartea promisă, despre care nu ştia cînd şi cum va fi.

Cosmosul îşi continua mişcarea lentă spre distrugere. În calea sa, în cele din urmă, el ar fi trebuit să-l stîrpească şi pe Adam. Natura îşi începe răzbunarea irațională împotriva răufăcătorului ei: fiarele nu i se mai supun, după poruncă, ci, dimpotrivă, îl amenință de peste tot; stihiile nu-l mai ascultă ca mai înainte, apa îl îneacă, focul îl arde, vîntul îi strică semănăturile. Adam este un bolnav înfricoşat lăsat la cîrma întregului Cosmos.

Şi iată, anume în acest context intervine Dumnezeu. Cu înțelepciune negrăită, Dumnezeu îl sustrage pe Adam de sub zidul povîrnit al Universului, care amenința să-l strivească. Dar cum? Prin moarte. Dedîndu-l morții, Dumnezeu îl va renaşte pe Adam într-o altă dimensiune, prin participarea la trupul nemuritor al lui Hristos, atunci cînd actualul

pămînt şi cer vor dispărea şi Dumnezeu va crea pentru Adam un *pămînt nou şi un cer nou* (Apocalipsa 21, 1), care nu vor avea dimensiunile spaţiale şi temporale cunoscute nouă. Moartea însă e atît de necunoscută, atît de înfricoşătoare...

Adam a trăit pe pămînt, a născut urmaşi, urmaşii lui au născut alţi urmaşi, pînă la noi. Povestea cu căderea lui din rai, cu un oarecare Dumnezeu Care l-a creat nu ştiu cum din lut, apoi i-a făcut o femeie din coastă, multora le pare prăfuită şi poate să trezească cel mult un zîmbet ironic. Ce simpatici erau oamenii în vechime, credeau sincer această istorioară inventată de evrei! Însă astăzi, cînd s-a dezvoltat atît de mult medicina, cînd cu ceva bani poţi să-ţi cumperi un loc al tău pe lună, cum pot să mai creadă oamenii aşa ceva? „Veşnicie", „viaţă după moarte", cred că şi preoţii „cred" în ele numai pentru bani. Ce prostii! Dacă s-ar fi uitat la Discovery, ar fi văzut acea emisiune interesantă în care se demonstrează clar că omul a provenit din maimuţă... Cam aşa arată raţionamentul unui om modern, modern pentru că e necredincios.

Dar să ne întoarcem la pacientul nostru. În biserica părăsită, el zace într-un

pat improvizat. Razele de dimineață descoperă îngerii prăfuiți ai unui pictor minor, pictați în manieră renascentistă. Pe jos, cărți uzate, obiecte de cult împrăştiate ici şi colo. La marginea patului stă o femeie tînără. Cu un efort vădit, bolnavul încearcă să-i povestească ceva despre Herodot, părintele istoriei. Ea nu ştie cine este Herodot, dar e frumoasă. În jur e război.

Vreau să presupunem varianta absurdă în care acest morman de impotență ar putea naşte urmaşi, urmaşi după chipul şi asemănarea sa. Să ne mai închipuim că el şi-ar povesti copiilor amintirile sale, cum a fost el tînăr şi aviator. Dar n-am spus care erau amintirile. Bolnavul îşi amintea o idilă amoroasă pe care a avut-o cu nevasta frumoasă a unui ofițer, se pare chiar a comandantului său. Cum credeți, de cîte generații va fi crezută această poveste? Cum va suna în urechile unui monstru impotent relatarea despre un strămoş de-al său care a fost înalt şi zdrobea în zbor avioanele inamice, că o femeie frumoasă se ținea de capul lui, că făcea parte din nu ştiu ce dinastie de aristocrați etc.? Pe urmă să-i mai şi spună că există un Doctor care ar putea

să-i facă o operație plastică şi să-l facă şi pe el la fel de înalt şi de frumos ca pe strămoşul său, dar că trebuie mai întîi să creadă cu adevărat în El. Cred că această poveste i-ar aduce sărmanului mai degrabă suferință şi greață din cauza imposibilității ei.

Aceeaşi reacție o are şi urmaşul mutilat al lui Adam: „Lăsați-mă în pace cu originea voastră dumnezeiască, cu viața veşnică! Lăsați-mă să-mi trăiesc măcar puținul pe care îl am aşa cum vreau eu! De ce mă răscoliți cu aceste gînduri care şi aşa mă frămîntă şi nu ştiu cum să le alung? Sau credeți că eu nu aş vrea să trăiesc veşnic, credeți că mie îmi place că trebuie să mor şi să mă despart de tot ce am iubit? Credeți că îmi place să ştiu că femeia pe care o iubesc va îmbătrîni şi se va face ca bătrînele a căror atingere în tramvai mă îngrețoşează? De aceea nu-mi mai băgați degetul în rană cu aceste poveşti imposibile. Vreau, da, vreau să fiu nemuritor, vreau să fiu veşnic tînăr, dar este prea frumos ca să se poată! E un rod al disperării omeneşti. Realitatea însă este mult mai tristă, ea e aşa cum o vedem: ne naştem fără să o vrem, creştem, ne îndrăgostim, suferim

din gelozie, ne despărțim, naştem copii, îmbătrînim şi murim".

E de înțeles de ce omul simte atîta repulsie la ideea de Dumnezeu, mai ales la aceea a religiei, a unor rețete de mîntuire. Nu cred însă că este vreun om căruia nu i-ar plăcea să trăiască veşnic şi să nu îmbătrînească niciodată. Să nu-i credeți nici dumneavoastră, am auzit destui lăudîndu-se cu greața lor de veşnicie. Este mai degrabă reacția vulpii la strugurele pe care nu-l poate ajunge.

Pentru a înțelege mai bine reacțiile irațională pe care le avem în fața oricărui lucru necunoscut, eu mă întorc întotdeauna la gîndurile copilăriei, cînd sufletul încă nu era îmbîcsit de prejudecăți şi refulări artificiale. Îmi amintesc setea masochistă cu care o puneam pe mămica să-mi citească poveşti despre tot felul de feți-frumoşi pe care un tovarăş de luptă sau de călătorie îi omora, iar peste trei zile vreo zînă îi învia cu apă vie. Pe de o parte, îmi plăcea să ştiu că acest Făt-Frumos va învia, iar, pe de alta, nu ştiam unde sînt acei cai care mănîncă jăratec, ca să pot să pornesc în căutarea apei vii. De obicei, eu plîngeam la aceste poveşti, şi mămica trebuia să mă liniştească în

poala ei. Ea însă nu ştie nici pînă azi că eu nu plîngeam atît de mila lui Făt-Frumos, cît de mine şi de ea, care trebuia să murim, dar nu aveam apă vie. Cînd am crescut mai mare şi orice nădejde de a mai găsi acei „munți de după nouă mări şi țări, care se bat cap în cap şi unde pasăre zburătoare n-a zburat", pentru a afla apa vie s-a spulberat, am urît orice poveste despre tinerețile fără bătrînețe şi viața fără de moarte, ca pe cele mai sadice unelte de tortură inventate vreodată împotriva omului.

Însă care din noi sîntem noi? Cel de atunci, cel de acum, cel de mai tîrziu? Cu cîtă uşurință trecem de la visurile copilăriei la teribilismul pubertin, de la existențialismul adolescenței la uniforma familistului care tremură pentru postul său de muncă... Budiştii erau convinşi că omul este întotdeauna altul, născîndu-se neîncetat, după cum smîntîna rezultă din lapte şi din smîntînă untul. Stănescu însă spunea că „omul este ceea ce-şi aminteşte despre sine".

Cine sîntem noi, cine era acea „pată de sînge care vorbeşte", după expresia aceluiaşi Stănescu, trîntită ca o haină în patul neputinței? Mă refer la pacientul nostru,

cine era el: cel ce se vedea sau ceea ce-şi amintea el despre sine? Cei doi, care deşi erau unul, vai, sînt atît de diferiți...

Da, omul este ceea ce-şi aminteşte despre sine, dar, în acelaşi timp, este şi ceea spre ce tinde. Amintirile sînt mai mult o sărăcie decît o avere, deoarece ele sînt tocmai ceea ce nu este şi niciodată nu va mai putea fi, ele sînt ceea ce a pierdut omul, dar şi ceea de ce el s-a izbăvit. *Trecutul, ca un roi de viespi veninoase, a fugit din inima lui, nu-l mai macină,* scria un poet care şi-a evitat trecutul. Singura avere indispensabilă şi permanentă a omului este cea spre care acesta tinde. Este însă înfiorător cînd idealul devine parte a trecutului, cum este în cazul romanticilor. Un astfel de om este reprezentat, de fapt, de ceea ce nu are şi nu de ceea ce are. El este mortul care păzeşte un cimitir de amintiri, un cimitir pe care nu-l mai vizitează nimeni, căci el există doar în mintea întristată a paznicului, care este chiar mortul însuşi.

Îmi este foarte la îndemînă să ilustrez cele spuse aducînd cazul pacientului nostru. Am văzut că cei mai mulți la pronunțarea cuvintelor „Pacientul englez" răspund: da, este un film psiholo-

gic, foarte deprimant. Acesta este şi motivul pentru care m-am hotărît să scriu despre acest film, o ocupaţie aparent nepotrivită unui călugăr. Motivul este următorul – eu nu m-am gîndit nici o clipă că acest film este depresiv, mie mi s-a părut a fi un film familiar, un film real, un film despre mine. Atunci am înţeles prăpastia care stă între psihologia călugărilor şi a necălugărilor. De aceea nu am ratat ocazia să povestesc ceva despre universul atît de incitant al monahilor. Astfel voi explica mai uşor starea proastă pe care o are un necălugăr după vizionarea acestui film.

Sfîntul Ignatie Briancianinov, ierarh şi ascet rus din secolul al XIX-lea, spunea că pe cei care nu se călugăresc de bună voie, în cele din urmă îi călugăresc boala şi moartea, fără voia lor. Sfîntul nu are în vedere călugăria ca ritual ortodox, ci în sensul lipsirii de plăcerile trupului, de bogăţii şi slavă. Şi pacientul englez, ca şi călugărul, nu are bucurii trupeşti. Prin aceasta ei se aseamănă. Există totuşi şi ceva ce îi deosebeşte: aceasta este atitudinea fiecăruia faţă de propria sa condiţie. Pacientul, deşi nu mai poate, nu încetează să voiască; călugărul, deşi *toate îi*

sînt îngăduite şi la îndemînă, poate să nu vrea. Primul suferă, al doilea se bucură. Primul este handicapat, al doilea sănătos. Primul trăieşte începutul iadului, al doilea raiul.

Cu cît plăcerea a fost mai mare, cu atît despărțirea de ea este mai dureroasă. De aceea omul care a dus o viață în păcate, la bătrînețe sau în boală trăieşte în primul rînd suferința despărțirii de păcat, mai mult decît consolarea că s-a bucurat cîndva de el. Niciodată amintirea brută a plăcerii nu a putut înlocui plăcerea, ci, dimpotrivă, prin intensitatea ei, pricinuieşte o suferință direct proporțională. Amintirile pacientului englez, care în mod normal ar fi trebuit să tensioneze privitorul spre plăcere, creează un cumplit sentiment de jenă şi suferință. Ele răscolesc ca o chiuretă pîntecele deschis al minții noastre. Toți oamenii, toți pînă la unul vor trăi suferința acestui personaj, dacă nu în boală, cu siguranță în brațele vîscoase ale unei bătrîneți impotente, de unde, ca de pe o tavă chirurgicală, îi va lua mîna înmănuşată a morții, pentru a-i arunca în urna întunericului veşnic.

Iadul este locul în care trecutul se războieşte mişeleşte cu omul. Iadul este lo-

cul în care amintirile, ca nişte larve din filmele cu extratereştri, crapă şi cresc infinit din trupul şi sufletul nostru, sfîşiindu-ne necontenit ca vulturii rinichii dezgoliţi ai lui Prometeu. Iadul este irupţia absolută şi infinită a patimilor care nu mai au posibilitatea să fie satisfăcute. Anume astfel descrie iadul Sfîntul Grigorie cel Mare, în dialogurile sale despre moarte. Patimile, deşi sînt de origine spirituală, pot fi satisfăcute doar prin trup. După moarte, cînd trupul îşi va schimba însuşirile, latura spirituală îşi va păstra starea şi obiceiurile din timpul vieţii. Atît doar că, intrînd în veşnicie, patimile vor cunoaşte un progres infinit, aşa încît o mică iritare să se transforme în turbare, iar o privire vinovată să capete proporţiile oceanului dezlănţuit al poftei. Trupul însă nu va fi capabil să îndeplinească dorinţele. Suferinţa va rezulta din învălmăşeala tuturor patimilor năpustite asupra impotenţei trupului. Existenţa trupului este necesară; atît păcătoşii, cît şi drepţii îşi vor recăpăta trupurile. Sfinţii, spune Sfîntul Grigorie, pentru a se bucura de armonia desăvîrşită spre care au fost creaţi, iar păcătoşii pentru a muri neîncetat şi veşnic în trup şi în suflet.

În acest sens, omul este ceea ce îşi aminteşte despre sine, adică el este nefiind, existînd numai ca o realitate virtuală în propria memorie. Egiptenii aveau credința că omul trăieşte atîta timp cît dăinuie amintirea despre el, de aceea le construiau faraonilor acele mausolee. Natura nelimitată de timp şi spațiu a sufletului uman are capacitatea de a trăi cu intensitate infinită ceea ce în adevăr nu mai există. Suferința este suma acestor inexistențe care atîrnă de sufletul fiecăruia. De aceea omul trebuie să le depăşească, smulgîndu-se din mlaştina memoriei, pentru a se stabili pe piatra unui ideal luminos. Acest ideal luminos este reversul suferinței; apropierea de el se realizează în măsura în care ne îndepărtăm de motivele fricii noastre. Acesta este drumul *de la moarte la viață*, despre care ne-a vorbit Hristos. Cine nu realizează acest drum rămîne un simplu avorton, pe care moartea, în cele din urmă, îl scoate din pîntecele mort al timpului.

Totuşi omul nu este doar ceea ce îşi aminteşte despre sine, ci mai este şi ceea spre ce tinde. Însă idealul trebuie să fie de aşa natură, încît să nu ajungă vreodată să poată fi înghițit de trecut. Ca şi

în cazul pacientului englez, ceea spre ce tinde majoritatea oamenilor se întoarce, în cele din urmă, ca un bumerang împotriva lor înşişi. Adică, în afară de nemurire şi sfinţenie, nimic nu poate cunoaşte o ascendenţă nelimitată. Toate celelalte pot fi distruse într-o clipă de un accident exterior, declanşînd regresul umilitor spre suferinţa nesfîrşită.

Ceea ce mai înainte îi conferea impresia puterii şi a prosperităţii, acum sînt *roade de care îi e ruşine* (Romani 6, 25), cum spune Apostolul Pavel. Pentru a sublinia monstruozitatea acestei ruşini, regizorul aşază la marginea patului acestui impotent o femeie tînără care îl îngrijeşte, însă care pleca noaptea în braţele unui bărbat sănătos, acel soldat musulman care o cam neglija. Viaţa acestor oameni este îngrădită barbar de sîrma ghimpată a trupurilor lor. Din această cauză, femeia aceea atrăgătoare la început pentru virtuţile ei, pentru dăruirea cu care îşi asumă destinul acestui om distrus, trăieşte o viaţă de subsol în care ea este o biată femeie de ocazie, batjocorită de atracţia carnală pentru un soldat prea puţin interesat de ea. De cealaltă parte este imaginea dispărută a frumu-

seții şi agerimii pacientului său, care concurează teoretic cu imaginea soldatului musulman. Ni se sugerează cumva idila ratată dintre pacient şi îngrijitoarea sa din cauza impotenței trupeşti. Toate acestea creează ceea ce oamenii numesc o „atmosferă deprimantă".

Există totuşi un amănunt care conferă personajului o umbră de demnitate, o reminiscență a omului trecut, care trădează o anumită delicatețe bărbătească. Este scena în care pacientul descoperă un volum de Herodot şi o întreabă pe ea dacă ştie cine este. Ea spune că nu, şi el îi răspunde cu simplitate şi blîndețe că e părintele istoriei. E foarte frumoasă această scenă, deoarece aici se strecoară superioritatea neîngîmfată a handicapatului în fața sănătății şi frumuseții femeii neştiutoare. Acest amănunt îl face cumva seducător pe acest monstru, ca şi bunătatea bestiei din vestita poveste. În jurul lui se creează dintr-o dată o aură de mister şi noblețe, care poate să atragă şi să mențină.

Acesta este doar un exemplu despre cum omul preocupat de cele spirituale nu încetează să trezească interes chiar şi în cazul desăvîrşitei sale neputințe trupeşti. Nici bătrînețea şi nici boala nu-l fac

nefolositor, ci dimpotrivă, ele chiar contribuie simțitor la înfrumusețarea lui. Dacă un bărbat care a fost preocupat doar de podoaba trupului şi tot farmecul lui şi l-a limitat la aceasta, odată cu apropierea bătrîneții şi a bolii, ajunge să nu mai trebuiască nimănui, bărbatul preocupat de virtute este într-o continuă ascendență. Aşa sînt bătrînii călugări care eclipsează cu virtuțile lor orice frumusețe trupească a călugărilor tineri, dar deşerți de experiență. Aşa erau şi înțelepții greci, a căror bătrînețe era mai prețuită decît frumusețea tinerilor. În fața înălțimii lor spirituale frumusețea trupească pare ca machiajul ieftin al unei fete de la țară. Orice boală şi neputință trupească ajung să-l împodobească pe bărbatul virtuos ca nişte cicatrici de război. În ele, ca într-o vază de cristal, se aşază trandafirul virtuților.

Dacă o simplă replică despre Herodot a trezit atîta admirație față de neputinciosul pacient, cît de impresionant ar fi fost el dacă, prin povestirile sale, ca o nouă Şeherezadă, ar fi avut putere să o țină lîngă el pe femeie, aşa încît ea să nu mai simtă nevoia să-l părăsească pentru acel soldat. Acesta este examenul cel mai greu al bărbăției: să poți opri prin cuvînt o fe-

meie de la păcat şi, în acelaşi timp, să nu-i inspiri nici o speranță că ai putea să păcătuieşti vreodată cu ea. Căci ce greutate este în a atrage o femeie spre păcat, cînd ea şi aşa e atrasă de frumusețea bărbătească prin legea firii, însă a o opri prin cuvînt, astfel încît ea, chiar şi fiind atrasă spre tine trupeşte, să se împotrivească şi, copleşită de filosofia ta, să se supună ca o mieluşea sub sabia cuvîntului tău – iată bărbăția care niciodată nu cade. În acest fel o poți călăuzi pe acea femeie spre nemurire, oferindu-i cel mai neprețuit dar.

Această supremă treaptă a bărbăției o ating numai sfinții, cum ar fi, de exemplu, Sfîntul Vitalie, călugărul care ziua muncea, iar noaptea, pe banii cîştigați, mergea la bordel, unde plătea o femeie cu care petrecea noaptea în discuții duhovniceşti, astfel încît multe dintre ele se converteau. Aceeaşi virtute a arătat-o şi pustnicul Martinian, care a convertit o prostituată venită noaptea la el cu gînd să-l ispitească.

Pacientul englez este oglinda noastră şi este extraordinar că regizorul îl aşază într-o biserică părăsită. Această biserică este Cosmosul pornit spre distrugere, în care ne trăim agonia. Ca şi pacientul englez, noi stăm trîntiți în patul neputinței, aşteptînd inevitabila moarte. Nu are rost să

închidem ochii în faţa acestui zid spre care ne îndreptăm cu viteză; oricum ne vom izbi de el şi durerea noastră va fi mare.

Noi toţi am fost în trupul lui Adam şi suferim de pe urma acelui accident cosmic. Acum, pe masa de beton a timpului, loviţi de o amnezie totală, noi îngînăm frînturi fără legătură despre o oarecare fericire, dragoste, veşnicie. Peste patul suferinţei noastre stă aplecat Hristos. El ne loveşte cu palma iubirii peste faţă şi ne vorbeşte: „Prietene, Eu sînt, îţi mai aduci aminte de Mine?" „Nu ştiu ce zici – răspundem noi –, du-Te şi nu mă chinui, lasă-mă să mor!"

Războiul s-a sfîrşit. Îngrijitoarea pacientului nostru aleargă printre soldaţii bucuroşi şi îl găseşte pe iubitul său musulman. Nişte soldaţi scot din biserică targa cu omul şi aleargă bucuroşi prin ploaia care tocmai se pornise. Ce interesant a trimis Dumnezeu această ploaie, de parcă ar fi vrut, după toată grija pe care i-a purtat-o atît de anonim, să-l spele cu apele Botezului. Lipsea numai preotul care să rostească formula de viaţă făcătoare: „Se botează robul lui Dumnezeu. În numele Tatălui, Amin. În numele Fiului, Amin. Şi al Sfîntului Duh, Amin".

Cum ne uităm la homosexuali

Discuțiile despre homosexuali, despre perverşi în general, atrag tot mai multă atenție. Preferințele sexuale au început să facă parte din portretul social al unui individ, ca şi naționalitatea, religia sau apartenența politică. Homosexualii se prezintă ca grup social: îşi cer drepturi şi îşi promovează concepțiile prin activitățile pe care le întreprind şi cărora le dau caracter social, cultural sau politic, fie că sînt publicații tipărite, marşuri de stradă sau concerte. Reacțiile față de acțiunile şi cerințele minorităților sexuale sînt, în diferite state, împărțite – unii le susțin, alții le condamnă.

Biserica s-a văzut şi ea pusă în situația de a da o replică acestei probleme. Nu este vorba de o reacție morală, care e de la sine înțeleasă şi general cunoscută, ci de o reacție mai degrabă politică şi soci-

ală. Această necesitate s-a simțit şi mai stringent la noi odată cu intenția guvernului de a adopta legea privind statutul homosexualilor în România.

Dincolo de glasul oficial al Bisericii, au existat dintotdeauna voci separate care au vorbit într-un fel sau altul. Nu ne interesează cei care fac apologia homosexualității, încercînd să demonstreze teologic nevinovăția şi firescul relațiilor homosexuale. O astfel de discuție este cu totul deplasată şi nu merită osteneala. Atitudinea Bisericii față de astfel de pledoarii este îndeobşte cunoscută, de aceea nu o voi relua aici.

Cuvîntul nostru îi priveşte mai întîi pe credincioşii care recunosc că homosexualitatea este un lucru anormal, dar în acelaşi timp cad în extrema de a elimina şansele de recuperare ale celor stăpîniți de această patimă, astfel încît le refuză pocăința.

Cîțiva ani în urmă revista „Scara" publica un articol îndreptat împotriva homosexualilor, care încerca să readucă în actualitate metodele de „combatere" a homosexualității din Levitic (adică omorîrea cu pietre) şi pe cele de pe vremea lui Vasile Lupu, care mai prevedeau şi arderea cadavrelor celor ucişi. Conside-

rînd că această atitudine nu este una ortodoxă, m-am hotărît să scriu un cuvînt de apărare nu a homosexualității, ci a oamenilor care, cu voie sau fără voie, au căzut în această ispită, iar acum, în loc de o mînă întinsă, primesc o piatră.

Dar pentru a avea o atitudine corectă, mai bine zis duhovnicească față de condiția homosexualilor şi a oricărui om în general, trebuie mai întîi să încercăm a-i înțelege, cu alte cuvinte, să-i cunoaştem.

Ce este homosexualitatea: este o boală la fel ca şi cancerul, după cum susțin unele şcoli de medicină, sau este doar o preferință sexuală? Este homosexualitatea o anomalie care se moşteneşte genetic şi, dacă da, se poate lupta împotriva acestei moşteniri? Sau homosexualitatea este produsul educației sau a accidentelor psihice şi emoționale prin care cineva trece la un moment dat al vieții sale? Acestea sînt doar cîteva întrebări care îşi cer răspunsul înainte de a condamna un homosexual.

Mi-aduc aminte că în una dintre cărțile lui Freud sînt date nişte scrisori cu conținut similar. O mamă îl întreabă ce să facă cu fiul ei homosexual. Freud o consolează foarte sec, zicîndu-i că homosexualitatea,

de fapt, nu este o anormalitate, că este doar o preferință sexuală. Ca să fie mai convingător, aminteşte şi cîțiva homosexuali celebri, cum ar fi Platon, Michelangelo. Într-un cuvînt, Freud evită să catalogheze homosexualitatea drept boală.

Şi eu cred că homosexualitatea nu poate fi moştenită. În schimb, s-ar putea transmite înclinația spre perversiuni în general. Există spirite atrase de varietate, de anormal, cum sînt, de exemplu, artiştii. Eu, care am trăit printre artişti, pot spune cu certitudine că există în această categorie de oameni o chemare irezistibilă spre tot ce este necunoscut, neexplorat, spre tot ce poate „lărgi" limitele acestei vieți, limitele firii. Şi cred că nu întîmplător aceşti oameni au practicat întotdeauna o sexualitate deformată. Mai toate numele mari ale artei şi literaturii moderne au fost fie homosexuali, fie pedofili, zoofili, fie toate acestea la un loc. Aceşti oameni nici cu femeile nu pot avea relații normale, ci practică cele mai ciudate perversiuni. Oamenii perverşi, chiar dacă nu sînt nişte artişti în sensul tehnic al cuvîntului, au această sensibilitate „artistică" care, mi se pare mie, nu

diferă prea mult de fondul psihic al marilor genii.

Este esențial a şti că homosexualitatea nu este o boală care poate fi moştenită genetic. Zic asta, pentru că am primit scrisorile unui tînăr măcinat sufleteşte de această ispită, deşi curat cu trupul, pe care părintele său duhovnic l-a trimis la psihiatru. În acest fel preotul sporeşte drama acelui tînăr, aruncîndu-l nu doar în brațele necruțătoare ale deznădejdii, ci şi în brațele unor oameni total inapți în fața unei chestiuni duhovniceşti atît de delicate. Ipoteza aceasta, pe care Părinții Pustiei au rezolvat-o demult, a fost confirmată şi ştiințific de medicina modernă. O experiență făcută asupra gemenilor monozigoți, adică născuți din aceeaşi celulă, a arătat că, în cazul în care unul din ei este homosexual, celălalt nu este obligatoriu să fie. Acelaşi lucru s-a constatat şi în cazul alcoolicilor, ceea ce nu se poate spune de celelalte boli, cum ar fi cancerul sau ulcerul, pe care, în cazul în care îl are unul dintre gemenii monozigoți, obligatoriu îl va avea şi celălalt.

Deci, ceea ce s-ar putea moşteni nu este neapărat homosexualitatea, pedofilia sau zoofilia, ci înclinația spre perver-

siuni, varietate şi nesaţiu sexual. Se pare că aceşti oameni devin stăpîniţi de ceea ce le iese mai întîi în cale. Dacă prima experienţă sexuală a fost cu un băiat, el rămîne marcat pe viaţă de ea, devine homosexual. La fel dacă este cu un copil sau animal. Aceasta nu-i împiedică să aibă relaţii cu femei, ei devin ceea ce se cheamă heterosexuali, dar vor tînji după vraja senzaţiei pe care au simţit-o în prima lor experienţă sexuală, chiar dacă nu vor mai reveni niciodată la ea.

Obiect sexual poate deveni tot ceea ce îţi procură plăcere sexuală. Există atîta lume care se mulţumeşte cu păpuşi gonflabile şi vibratoare, şi nu doar că se mulţumeşte, ci le preferă relaţiilor sexuale normale. De aceea, sînt foarte periculoase toată literatura şi revistele cu fotografii care se răspîndesc acum peste tot. Sînt convins că, din cauza invaziei acestor reviste, un număr catastrofal de mare de părinţi au copii homosexuali, fără să o ştie. Oricine poate deveni şi homosexual, şi pedofil, şi zoofil. Plăcerea este oarbă şi se hrăneşte din orice.

Cred că toţi oamenii sînt potenţiali homosexuali, zoofili sau pedofili, dar nu bolnavi în sensul pe care îl invocă unii

medici. Cred că aceste înclinații nefireşti pot fi cel mult înăbuşite prin asceză, dar niciodată dezrădăcinate total, pentru că ele caracterizează firea noastră. În aceasta constă însă grandoarea luptei creştine împotriva păcatului, anume că păcatul este propriu firii noastre căzute, dar noi găsim puteri să ne ridicăm deasupra firii.

Parcă a te lăsa de relațiile normale cu o femeie, aşa cum fac călugării, e mai uşor decît a-ți înfrîna pornirile homosexuale? Oare nu depăşesc călugării cu grație această „boală" genetică cu care ne naştem toți?

Există, desigur, şi bolnavi homosexuali dintre debilii mintali, aşa cum sînt şi cei care îşi mănîncă excrementele sau cei cărora le place să omoare animale. Aceştia însă sînt în proporție mică şi, oricum, nu ei sînt cei care organizează marşurile şi paradele de homosexuali din vestitele oraşe occidentale, dar, mai nou, şi de la noi.

De exemplu, în mentalitatea fostelor țări sovietice, mulți din cei care au avut relații homosexuale nu sînt catalogați ca atare. Toate bancurile despre armeni sînt bancuri pentru homosexuali şi, totuşi, armenii sînt un popor destul de simpatizat în tot imperiul, cu toate că poate ni-

căieri în lume homosexualii nu sînt mai urîţi decît în fosta URSS. Paradoxul se explică prin faptul că, în mentalitatea celor din această parte a lumii, homosexual este doar cel pasiv. De altfel, acesta este cel mai ruşinos lucru care i se poate întîmpla unui „bărbat", să fie siluit, ceea ce se întîmplă în puşcării. Zic „bărbat" în ghilimele, pentru că unul ca acesta nu va mai fi considerat niciodată bărbat, cu unul ca acesta nimeni nu are voie să dea mîna, nici să mănînce, nici să bea din acelaşi pahar, că se „spurcă". Aşa că sînt zeci de milioane de bărbaţi care văd în aceasta o simplă „feminizare" a unui bărbat slab.

Sfinţii Părinţi cred că diavolul ispiteşte, pur şi simplu, pe fiecare cu ceea ce are la îndemînă. De aceea homosexualitatea apare ca patimă, nu ca alternativă, în comunităţile de bărbaţi: puşcării, armată sau chiar mănăstiri. De exemplu, Sfîntul Vasile cel Mare în Regulile sale nu recomandă ca fraţii să-şi strîngă mîinile cînd se salută, iar Avva Ioan Colov zicea că monahul care a mîncat pe săturate şi a vorbit cu copil a şi curvit cu el. Asta nu pentru că ei ar fi homosexuali, ci tocmai pentru că diavolul poate trezi această patimă chiar şi în cei care nicio-

dată nu au simțit-o şi au avut oroare de ea. Pe Sfîntul Munte Athos, unde nu există femei, pînă azi este interzisă intrarea copiilor. Sfîntul Nil Athonitul compară intrarea unui tînăr imberb în obşte cu un jăratec căzut pe o rochie nouă. Totuşi chiar şi aceste precauții împotriva tinerilor nu ne pot face să credem că tot Athosul era plin de homosexuali, ci doar confirmă ipoteza că patima îşi face obiect sexual din ceea ce are la îndemînă.

Prin urmare cei care cunosc ascetica ortodoxă şi au ajuns la nişte măsuri duhovniceşti ştiu că nu există om care să nu aibă „accese" de homosexualitate, pedofilie sau orice altceva. Şi nu pentru că el ar căuta aceasta, ci pentru că diavolul ispiteşte cu absolut orice pe cel care duce lupta castității pentru Hristos. Sfîntul Isaac Sirul spunea că, dacă cineva susține că nu are gînduri întinate, înseamnă că săvîrşeşte păcatul cu fapta. Este altceva dacă omul, din cauza grosolăniei patimilor sale, nu-şi vede aceste porniri josnice, pe care şi le imputau pînă şi cei mai străluciți asceți ai creştinătății. Dacă am fi curați cu adevărat, am vedea că nu sîntem feriți nici noi de ele.

Se ştie că homosexualii sînt de două feluri: pasivi şi activi. Care e diferența

dintre ei? Se pare că homosexuali pasivi sînt numai impotenții, acesta e şi motivul pentru care nu se culcă cu femei. Chiar am dat cîndva, din întîmplare, peste un anunț într-un ziar din Chişinău: „Bărbat plăcut la înfățişare, 40 de ani, caut prietenia unui bărbat în vederea relațiilor sexuale. Sînt pasiv, impotent total". Acest „impotent total" se pare că este un calificativ pentru homosexualul pasiv. Consider plauzibilă această ipoteză pentru că, de regulă, perechile de homosexuali sînt şi una şi alta amîndoi, adică şi pasivi şi activi. Nu este adevărat că homosexualii căsătoriți nu îndeplinesc şi rolul femeii în relațiile lor cu bărbații. Aceasta o ştiu din mărturia personală a unui homosexual căsătorit cu o femeie, care păcătuia cu bărbați activi.

Cei mai mulți homosexuali cred că sînt oamenii care caută să-şi depăşească limitele, care nu sînt de acord cu realitatea în care trăiesc. Plictisiți de relațiile sexuale fireşti, aceşti oameni intuiesc că firea noastră trebuie să aibă vreo spărtură în afară, dar ei nu au avut descoperirea Dumnezeirii, ei nu ştiu că adevărata depăşire a firii se împlineşte nu prin simpla evadare din normalitate, ci prin

îmbrățișarea unor realități mai măreț decît noi înșine, eliberatoare, veșnice.

Homosexualii, ca și ucigașii, simt plăcerea monstruoasă a înfruntării lui Dumnezeu, a înfruntării Limitei. Sfîntul Efrem Sirul crede că anume această plăcere a simțit-o și Eva cînd a încălcat porunca. Aceasta este alternativa demonică a trăirii harice. Dacă Dumnezeu nu i-ar fi lăsat diavolului și puterea de a imita trăirea harică, mîntuirea ar fi fost pur și simplu o fatalitate. Omul nu poate trăi fără plăcere, de aceea trebuie să știm că și păcatul, mai ales păcatele grozave, procură o stare nefirească, ca și beția și drogurile. Asceții, pentru a ajunge la bucuria harică, rabdă multă durere. Așa și păcătoșii rabdă foarte multă suferință pentru a simți bucuria contrafăcută pe care o împrăștie diavolul.

Sînt convins că marea majoritate a acestor oameni, dacă s-ar încredința că asceza le poate aduce o stare infinit mai înălțătoare decît păcatul, ar îmbrățișa asceza. Hristos, Care știe firea noastră, tocmai așa îi seduce pe marii păcătoși: „Acolo unde s-a înmulțit păcatul, va prisosi harul", zice Apostolul Pavel. De aceea, noi nu ne mirăm că Maria Egip-

teanca, prostituata nesăbuită de altădată, a fugit în pustie de îndată ce s-a atins harul de inima ei. Ea avea termen de comparație, ea ştia ce înseamnă plăcerea, şi cînd a simțit această plăcere nouă a harului, a fugit în pustietăți, de frică să n-o piardă. Aşa cum cel ce a găsit o comoară într-o țarină vinde tot şi cumpără țarina aceea, la fel şi păcătosul care simte măcar o dată harul leapădă ca pe nişte haine asudate plăcerile lui de mai înainte.

Homosexualitatea este un exces, ca şi drogurile, ca şi plăcerea de a ucide, ca şi moda, ca şi beția. Toate sînt anormale, toate sînt păcate, toate îndepărtează de Dumnezeu şi de bunul mers al lucrurilor. Ca să-i înțelegem pe homosexuali trebuie să-i privim anume prin această prismă.

Cineva mi-a scris cîndva o scrisoare în care îşi exprima părerea că la oamenii cu păcate grele cuvîntul lui Dumnezeu ajunge mai greu, că nu crede că un homosexual se poate converti şi schimba şi mă întreba dacă îi pot cita vreo statistică a homosexualilor convertiți.

Cred că e cumva impropriu să vorbim de o statistică a homosexualilor convertiți. De regulă, statisticile privind homosexualii ne vin din Apus, unde converti-

rile la Ortodoxie sînt o raritate în general, nu doar cele dintre homosexuali. La noi, statisticile acestea sînt foarte aproximative, pentru că în concepția societății noastre homosexualitatea încă mai este o ruşine, iar cei care îşi declară homosexualitatea o fac mai mult din plăcerea de a sfida, care îi caracterizează pe perverşi.

De aceea, sîntem în fața unui fenomen foarte curios: toți homosexualii cunoscuți sînt într-un conflict declarat cu creştinismul, iar cei convertiți ascund faptul că au fost cîndva homosexuali. Pe lîngă asta, pocăința şi mărturisirea în Biserica noastră sînt o taină, de aceea e firesc ca trecutul oamenilor convertiți să nu se afişeze decît poate dacă o vor ei. Perversiunile sexuale însă nu sînt nişte păcate pe care, odată scăpat de ele, ai vrea să le mai etalezi. De aici, impresia falsă că homosexualii, în general toți perverşii, nu au acces la pocăință.

Convertirile din rîndul curvarilor obişnuiți sînt mai multe şi e absolut logic să fie aşa, pentru că majoritatea oamenilor au acest păcat, pe cînd perverşii sînt în minoritate. Însuşi Mîntuitorul, Cel ce ne-a zidit, a numit neamul omenesc „neam viclean şi preacurvar". Aşa-

dar toți oamenii au nevoie de pocăință şi de îndreptare, nu doar homosexualii.

Cunosc, într-adevăr, oameni care au adus o mare pocăință pentru păcate împotriva firii, dar n-aş putea să fac din viața lor un scenariu pentru Oscar, pentru simplul fapt că ei s-ar putea recunoaşte în el şi n-am avut cu ei această înțelegere. Pentru mine nu există nici o îndoială în privința faptului că printre creştinii primelor veacuri, mai ales printre cei din rîndurile grecilor şi romanilor, erau mii de homosexuali, pedofili şi zoofili. Abaterile sexuale ale vechilor greci şi romani sînt îndeobşte cunoscute din actele istorice şi din operele literare ale epocii. Aceasta era societatea romană în care s-a propovăduit creştinismul. Pur şi simplu nu prea exista alt contingent de oameni care să se convertească la creştinism, toată omenirea zăcea în aceste păcate, după cum observăm şi azi. Dar nu prin aceasta e seducător creştinismul, că dintr-un noroi atît de puturos ştie să facă monumente de sfințenie atît de albe şi de strălucitoare, cum sînt: homosexualul pocăit pomenit în *Scara* Sfîntului Ioan, Maria Egipteanca, Moise războinicul şi alți sfinți recrutați din rîndurile celor

mai vestiți desfrînați şi războinici ai vremii lor.

Altceva este de ce despre aceste convertiri nu s-a scris aproape deloc. În afară de cazul pomenit în *Scara*, aproape că nu cunoaştem nici un sfînt despre care să se menționeze că ar fi săvîrşit păcate împotriva firii. Cu toate acestea, eu nu mă îndoiesc că astfel de sfinți au fost. Se pare că toate aceste păcate se subînțelegeau prin expresii de genul „şi a lepădat viața sa petrecută în păcate dobitoceşti" sau „în mari destrăbălări" şi altele. Se poate bănui ceva la Fericitul Augustin, dar nu ştiu cît este de clar. Poate că e vreo frică de a nu încuraja aceste păcate, chiar şi prin simpla pomenire a lor? Pe de altă parte, Apostolul Pavel, cînd a fost să vorbească despre astfel de lucruri, a zis doar că „despre cele ce fac ei în ascuns este şi ruşine a vorbi". Această pudoare este specifică Ortodoxiei.

Ioan Gură de Aur, în *Tratatul despre creşterea copiilor* (sper să nu greşesc), zice că „îşi învinge" cu multă neplăcere dorința de a nu pomeni despre acest păcat. Prin aceasta, Sfîntul Ioan ne arată încă o dată că despre acest păcat „se tăcea". Gură de Aur compară homosexualitatea cu „o mo-

limă" care a cuprins oraşul, pe lîngă care curvia obişnuită nici nu mai pare un păcat vrednic de mustrare. El îi atenționează pe toți părinții care îşi dau copiii la şcoli de faptul că îşi sortesc odraslele acestei grozăvii. Dar, iarăşi, am fi nedrepți să credem că nici unul din aceşti copii mai tîrziu nu s-a convertit la creştinism.

Eu cred că e într-adevăr o prejudecată să susținem că cuvîntul lui Dumnezeu ajunge mai greu la inima oamenilor cu păcate mari. Oamenii aceştia, trebuie să ştim, sînt capabili de o mare suferință. E şi normal, ei trăiesc complexul de a fi izolați, expulzați din societatea oamenilor „normali", au experiența de a fi „altfel". Ei sînt într-o permanentă opoziție cu lumea, cu normele ei. Nu contează că normele lor de viață sînt şi ele nocive, important este că ele sînt „altfel", ele sînt „nebunie" pentru oameni.

Oamenii aceştia au experiența nebuniei, a suferinței din cauză că nu sînt ca toți ceilalți. De aceea, atunci cînd aud despre un Dumnezeu Care „nu este din lumea aceasta", Care ne îndeamnă „să fim nebuni pentru El" şi „să ne osebim" de oamenii lumii acesteia, ei devin curioşi, cel puțin curioşi. Această curiozitate

le lipseşte intelectualilor călduți, funcționarilor, „burghezilor", care se identifică cu mersul lumii acesteia. Perverşii nebunatici, chiar dacă pare curios, se pot simți atraşi de Hristos şi numai pentru faptul că nici Hristos nu e de acord cu moleşeala în care se complace majoritatea oamenilor.

De aceea ei se pot împrieteni cu Hristos, împotriva zădărniciei şi nimicniciei lumii acesteia. De multe ori, duşmanii comuni devin prilej de aliere. Ruşii chiar au o glumă: „Împotriva cui prieteniți?" Iar cînd aceşti nebunatici vor vedea că nebunia lor e neputincioasă împotriva lumii, vor accepta propunerile lui Hristos. Nu în zadar Hristos le dă atîta curaj, zicînd că n-a venit pentru cei drepți, adică „burghezia spiritualicească", care mimează că trăiesc în Biserică, ci pentru păcătoşi. Unde s-a mai văzut aşa un Dumnezeu? Oare nu acest Dumnezeu era certat de oameni că este prietenul vameşilor şi al păcătoşilor? Iar eu n-aş îndrăzni să-L cert încă o dată pentru acelaşi lucru.

Desigur, eu mă refer la homosexualii care îşi „trăiesc" condiția în toată adîncimea ei. Pentru că şi păcatul nu este „trăit" de cei mai mulți dintre oameni, ci

doar practicat cu banalitate, ca şi mîncarea, ca şi somnul. Sînt însă oameni care, pentru că nu au o altă înţelegere despre rostul vieţii, se angajează în păcat cu toată fiinţa lor. Aceştia se pot angaja mai tîrziu, cu aceeaşi rîvnă, dacă li se descoperă, şi în viaţa în Hristos.

Şi cred că acesta e secretul pentru care din mulţimea de păcătoşi doar unii se pocăiesc: sînt tocmai cei care, pentru că au „trăit" păcatul, au putut să trăiască şi pocăinţa; ceilalţi însă nu au înţeles pocăinţa, deoarece nu au înţeles nimic, nici măcar din păcatele pe care le-au făcut, pentru că le-au făcut ca nişte dobitoace, nu ca nişte oameni, fără să înţeleagă şi fără să se întrebe vreodată de ce fac cutare sau cutare lucru.

Personal, cred că e o mare diferenţă între un homosexual din Grecia lui Socrate şi un homosexual din epoca modernă, o diferenţă fundamentală. Dacă un grec de atunci practica homosexualitatea doar pentru plăcere, homosexualul de azi o trăieşte ca pe o angajare existenţială, ca pe o dramă. El îşi asumă efectiv această condiţie, într-o lume pe care o crede ratată: îşi cere dreptul de a avea o familie, de a fi acceptat, chiar de a avea o

biserică. El nu mai trăieşte homosexualitatea doar ca pe o plăcere, ci e conştient şi de toate suferinţele ei. El acceptă aceste suferinţe, chiar mai mult, el se jertfeşte. Sigur că rămîne întrebarea cîtă dreptate are să sufere în acest fel, dar, dincolo de dreptate, această suferinţă există şi ea merită să fie cercetată.

Omul modern nu mai gîndeşte antinomic, pentru el nu există bine şi rău, fericire şi nefericire, pentru el e importantă doar „trăirea", senzaţia. Adică „binele" lui se măsoară prin intensitatea senzaţiei, care poate fi şi una de durere. Aşa că omului modern nu i te poţi adresa cu formule de genul „nu este frumos ceea ce faci", pentru că el are o estetică a urîtului care poate să se îndulcească din contemplarea unui hoit plin de viermi, ca la Baudelaire, sau să descrie cu plăcere moartea unei femei gravide într-un pavilion al canceroşilor, ca la expresionistul Gottfried Benn.

Epoca modernă a creat şi a impus concepţia despre frumuseţea urîtului şi despre plăcerea durerii. Şi, într-adevăr, văd în toate manifestările homosexualilor de azi că ei sînt un produs al artiştilor nebuni din secolul al XIX-lea, sînt, pe drept cuvînt, nişte întruchipări ale teori-

ilor lor monstruoase. Ei sînt cumva nişte producţii artificiale, ceea ce îi face să fie şi mai dramatici, pentru că trăiesc nişte sentimente inventate în laborator. Toată viaţa lor este o dureroasă minciună, în numele căreia se jertfesc cu docilitate.

Din acest punct de vedere, eu am mai multă înţelegere faţă de ei, pentru că s-au născut într-o lume în care nu numai binele, ci pînă şi ideea de bine au fost învinse. Iar castificarea societăţii contemporane – comuniunea pictorilor, comuniunea evreilor, a femeilor divorţate, a homosexualilor ş.a.m.d. – îi condamnă pe toţi la încremenirea în propria condiţie. Omul trăieşte după regulile, aspiraţiile şi obsesiile grupului de care aparţine, de care trebuie neapărat să aparţină, chiar dacă acest grup se cheamă grupul oamenilor liberi.

Biserica însă nu are voie să devină un grup, o castă, ea este o comuniune cu limitele în afară, ea se revarsă neîncetat, înghiţind ca o lavă încinsă tot ce îi iese în cale, dacă se poate.

Înţelegerea pe care o arătăm acestor oameni poate fi, într-adevăr, şi o compasiune ca pentru bolnavi, totuşi nu ca pentru nişte bolnavi incurabili. Noi nu-i

vedem ca pe nişte muribunzi pe care ne simţim datori să-i vizităm cu flori şi mandarine, ca poate-poate să le înfrumuseţăm măcar ultimele zile. Deloc! Pînă în ultima clipă, orice păcătos este un potenţial sfînt, asta trebuie să înţelegem din cazul tîlharului de pe cruce.

Este un păcat împotriva iubirii lui Dumnezeu să credem că cineva nu se mîntuieşte, că nu mai are şansă la mîntuire. Bătrînul Selafiil de la Noul Neamţ spunea că atîta vreme cît nu a răsunat trîmbiţa Arhanghelului este vreme pentru pocăinţă. Noi arătăm dragoste faţă de păcătoşi tocmai pentru că prin ei se poate proslăvi Hristos, nu pentru că ne este milă de pierzarea lor, căci noi nu ştim dacă ei se vor pierde sau nu.

Chiar dacă ştim că nu se vor mîntui toţi oamenii, noi trebuie să-i vedem mîntuiţi pe toţi, la aceasta ne îndeamnă iubirea creştină.

Hristos este mare nu atunci cînd mîntuieşte sfinţi, ci anume atunci cînd poate să mîntuiască păcătoşi, după cum se roagă şi Sfîntul Ioan Damaschin în rugăciunea de seară: „Că de vei mîntui pe cel drept, nu-i lucru mare, şi de vei milui pe cel curat, nu-i nici o minune, că sînt

vrednici de mila Ta; ci spre mine, păcătosul, să faci minuni cu mila Ta, întru aceasta să arăți iubirea Ta de oameni".

Eu nu apăr nici un fel de păcat, dar nici nu pot să am căderea de a considera anumite patimi şi păcate ca fiind fatale. Mulți oameni nu se pot lăsa nici de fumat, cu toate că pare un fleac. Acestora le pare că a te lăsa de fumat e cel mai greu lucru din lume, pentru că orice păcat şi patimă se poate judeca în raport cu puterea de voință a fiecăruia. Un părinte spunea că cel mai mare păcat este păcatul în care te afli.

Cred că cel mai greu e să scapi nu de homosexualitate, nu de mînie sau zgîrcenie, ci anume de păcatul sau patima care te stăpîneşte. Pentru că, dacă un păcat te stăpîneşte, este numai pentru că e mai mare decît voința ta. Într-adevăr, dacă aşa stau lucrurile, s-ar părea că este imposibil să mai scapi de un astfel de păcat, de vreme ce este peste puterile tale. Totuşi, anume la asta cred că s-a referit Hristos cînd a zis: „Ceea ce la oameni este cu neputință, la Dumnezeu este cu putință".

Pe de altă parte, noi nu ne uităm la lume cu ochii moralei: a te culca cu o femeie este moral, iar altminteri este imo-

ral. Nu. Noi ne uităm la lume cu ochii lui Hristos, Care voieşte ca nici unul dintre oameni să nu piară. Creştinismul nu este o religie doar a moralității, a bunelor maniere. Noi avem Sfinți nebuni pentru Hristos care încalcă orice închipuire despre buna purtare. Sfîntul Andrei cel nebun pentru Hristos îşi făcea nevoile în fața trecătorilor şi lua bătaie pentru asta. Aşadar nu este vorba la noi de o încălcare a unor norme, ci de lupta foarte învolburată a pocăinței, care, ca orice luptă, presupune şi răni şi căderi.

Ortodoxia nu împarte păcatele în grave şi mai puțin grave, aceasta e o greşeală a romano-catolicilor. Pentru noi, păcatul e o chestiune individuală, ca şi relația cu Dumnezeu, şi deci se judecă în funcție de persoană şi de împrejurări. Adică toate păcatele de care nu ne pocăim sînt grave, chiar dacă ele pot părea neînsemnate şi, invers, toate păcatele pentru care am adus pocăință nu mai sînt grave, chiar dacă ele par şi sînt îngrozitoare.

Din acest punct de vedere, homosexualitatea îmi e totuna cu fățărnicia vameşului, căci şi una şi alta mă poate pierde dacă nu mă pocăiesc. Problema noastră nu este doar aceea de a înceta de a mai

săvîrşi anumite fapte rele, ci transfigurarea totală a întregii noastre fiinţe. Noi trebuie să ne izbăvim de „trupul morţii acesteia" în care ne aflăm, cum zice Apostolul Pavel, pentru a ne face părtaşi la trupul lui Hristos. Eu lupt cu homosexualitatea nu pentru că aceasta este o abatere morală, ci pentru că aceasta mă desparte de Hristos.

Dacă firea noastră nu va deveni deofiinţă cu cea a lui Hristos, a Omului adevărat, noi nu ne vom bucura de Împărăţia cerurilor. Zic nu că vom fi judecaţi, alungaţi, ci anume că nu o vom simţi. Noi avem nevoie să ne îmbrăcăm în Hristos pentru a putea simţi realităţile vieţii viitoare, care, veşnice fiind, nu vor putea fi simţite de mădularele trupului acestuia muritor. Numai Hristos poate să intre la cina Tatălui, aşa că trebuie să devenim hristoşi. Dar parcă un malaheu, un hoţ sau un clevetitor poate să semene cu Hristos? Din acest punct de vedere homosexualii sînt anormali, de vreme ce nu tind să se asemene cu Hristos.

De regulă, oamenii cred că au rezolvat soarta homosexualilor făcînd trimitere la arderea Sodomei: „Dumnezeu i-a ars, înseamnă că e cel mai mare păcat".

Dar Mariam, sora lui Moise, pentru homosexualitate a fost pedepsită cu lepră sau pentru simpla bîrfă? (Numerii 12, 1-10). Iar Nadab şi Abiud pentru homosexualitate au fost arşi cu foc sau pentru că s-au jucat cu tămîia pentru jertfă fără să aibă voie? (Levitic 10, 1-2). Dar oare pe Anania şi pe femeia lui, Safira, pentru homosexualitate i-a pedepsit Dumnezeu cu moarte imediată sau pentru zgîrcenie? (Fapte 5, 1-10). Anania şi soţia lui n-au făcut decît să-şi reţină o mică parte din banii dobîndiţi de pe urma vinderii propriei ţarini, deşi îi făgăduiseră pe toţi Bisericii. Dacă Dumnezeu ar pedepsi cu aceeaşi pedeapsă pe preoţii care iau banii Bisericii, pe care nici nu i-au pus acolo, cred că nu ar ajunge preoţi vii ca să-i îngroape pe cei morţi. Dar moartea nu-i va ocoli nici pe aceştia, dacă nu se vor pocăi, căci Dumnezeu nu nedreptăţeşte pe nimeni. Aceia au fost pedepsiţi demonstrativ, după cum tîlcuieşte Sfîntul Ioan Gură de Aur, ca şi Cain, ca şi Ham, ca şi Onan, că Dumnezeu a curmat în acest chip orice fel nou de răutate apărută în lume. Toate aceste răutăţi sînt vrednice de moarte şi de chinurile veşnice, toate îşi iau în ele însele pedeapsa cuvenită.

Atunci cînd ucenicii au venit şi I-au povestit Mîntuitorului despre galileienii al căror sînge Pilat l-a amestecat cu sîngele jertfelor, Iisus le-a răspuns: *Oare credeţi că aceşti galileieni au fost mai păcătoşi decît toţi galileienii, sau cei 18 locuitori din Siloam peste care a căzut turnul au fost mai păcătoşi decît toţi oamenii care locuiau în Ierusalim? Adevărat vă zic că, dacă nu vă veţi pocăi, toţi veţi pieri la fel!* (Luca 13, 1-5).

Aşadar toţi sîntem bolnavi: şi homosexualii, şi curvarii, şi bîrfitorii. Toţi avem nevoie de îndreptare. Iar dacă homosexualitatea este mai grozavă, asta nu înseamnă că Hristos o iartă mai greu decît clevetirea, să zicem, chiar dacă un homosexual va fi admis după mai multă vreme la împărtăşanie. Hristos iartă toate păcatele îndată ce păcătosul zice „Iartă-mă!" şi pune hotărîre să nu mai păcătuiască. Fiul cel curvar, cînd s-a întors, nici n-a fost lăsat să-şi termine cuvîntul de iertare, că tatăl i-a şi pus inelul în deget şi a poruncit să se taie viţelul pentru el. Îmi pare că Sfîntul Grigorie Sinaitul, vorbind despre rugăciunea lui Iisus, zice că, la fiecare rugăciune „Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte-mă pe mine, păcătosul!", pe care călugărul, creştinul, trebu-

ie să o rostească neîncetat, Hristos răspunde: „Iertate sînt păcatele tale, fiule!".

Problema este alta: cît se va menține păcătosul în starea de pocăință. Din acest punct de vedere, păcatele trupeşti, fie că este homosexualitate, fie curvie, sînt foarte greu de învins. Nu că Hristos le iartă mai greu decît pe celelalte, ci pentru că ele lucrează monstruos în trupul şi sufletul păcătosului, îndemnîndu-l să se întoarcă la ele. Aceste păcate au rănit firea mai tare decît altele şi sîngerarea este mai prelungă, dar şi răsplata celor ce o rabdă e mai mare, aşa a zis Hristos, iubitorul de oameni. Păcatele acestea împotmolesc firea ca într-o mlaştină, din care, pur şi simplu, e mai greu să te smulgi decît din alte păcate. Aceasta depinde şi de lungimea perioadei în care a fost practicat păcatul, căci obiceiul devine a doua fire, aşa încît omul ajunge să înseteze de păcat aşa cum înseteză de apă, deşi această sete este dobîndită în mod artificial, prin obişnuință.

Şi mai grea devine smulgerea din această mlaştină atunci cînd ceilalți creştini, care se cred mai sfinți, îi condamnă pe păcătoşi. David spune într-un psalm: „Doamne, celor pe care Tu i-ai bătut, ei

au adăugat bătăi asupra lor". Aşa am ajuns în situaţia de a apăra homosexualii de agresivitatea dobermanică a credincioşilor noştri. Atunci cînd Hristos, prin gura lui Pavel, ne spune să purtăm neputinţele unii altora, nu menţionează că noi trebuie să-i sprijinim numai pe cei care în ochii noştri au păcate mai mici, ci pe toţi, deci şi pe homosexuali. Şi atunci cînd spune „Nu judeca!", nu spune că avem „dezlegare" să-i judecăm pe homosexuali. Trebuie să ştim că şi astăzi Hristos ia apărarea fiecărui păcătos, adresîndu-Se adunării: „Cine din voi este fără de păcat, să arunce primul piatra!".

Noi nu sîntem nici inchizitori, nici nazişti ca să osîndim homosexualii mai mult decît pe alţii. Concepţiile acestea puritaniste nu sînt proprii Ortodoxiei, ele ne-au venit din altă parte. Noi nu sîntem moralişti, noi sîntem iubitori de oameni. Noi nu mustrăm pe alţii, noi purtăm neputinţele împreună. Noi am fost lăsaţi în lume ca să fim prieteni celor de care s-au lepădat toţi prietenii, mîngîietori celor străini şi însinguraţi, ascultători celor neascultaţi şi alungaţi. Într-un cuvînt, ca să fim „toate tuturor", cum spune Apostolul Pavel, ca măcar pe cineva să mîntuim.

Despre Avva Ioan Persul se spune că ieşind odată din chilie, a văzut un călugăr care păcătuia cu un copil, dar întorcîndu-şi privirea, şi-a continuat drumul, zicînd în sinea sa: „Dacă Dumnezeu, Care vede toate, îl vede şi nu-l arde, cine sînt eu ca să-l osîndesc?" Aşadar şi cuvîntul acesta pe care l-am propus nu este atît un cuvînt despre homosexuali, cît despre nejudecare şi dragoste creştină.

În multe rugăciuni Dumnezeu este numit „mult-milosîrd". Puțini români ştiu ce înseamnă acest cuvînt, pentru că este slavonesc. Milosîrd provine de la cuvintele „milosti" – milă şi „serdțe" – inimă (miloserdnîi), adică „cel cu inimă miloasă", cu inimă mult miloasă. Pe mine mă înduioşează acest cuvînt, mai ales cînd I-l spun lui Dumnezeu. Dumnezeu are multe însuşiri, e şi drept, şi atotputernic, şi atotştiutor, dar nici una dintre ele nu mă copleşeşte atît de mult ca gîndul că Dumnezeu are o inimă miloasă. De aceea nici eu nu mai pot să mă uit la păcatele oamenilor, fie că sînt homosexuali, fie ucigaşi, fie orice altceva, decît cu inimă miloasă. Pentru că vreau să-L înțeleg pe Dumnezeu.

Ruşinea de dinaintea spovedaniei

Apropie-te de Dumnezeu şi Dumnezeu se va apropia de tine, spune unul din proroci. Ce este aceea a te apropia de Dumnezeu? Ce altceva decît a te descoperi lui Dumnezeu, a te face cunoscut Lui, după cum şi El S-a făcut cunoscut nouă prin prorocii Vechiului Testament şi în cele din urmă prin Însuşi Fiul Său, Iisus Hristos.

Aşadar primul pas pe care îl face omul spre apropierea de Dumnezeu este descoperirea propriei identităţi, şi ce altceva este această descoperire decît spovedania? Spovedania nu este doar o simplă înşiruire a păcatelor, a faptelor nedrepte, ci descoperirea intimităţii noastre, a aspiraţiilor noastre cele de taină. Oare nu aşa fac cei ce se iubesc şi oare nu în aceasta constă dragostea, ca să simţim nevoia să ne facem cunoscuţi şi să cunoaştem, la rîndul nostru, pe cel iubit?

Acest prim pas pe drumul cunoaşterii şi al dragostei este aproape întotdeauna blocat de o ruşine inexplicabilă în faţa Celui despre care ştim că ştie toate. Ce să faci dacă ţi-e ruşine să mărturiseşti un păcat? Această ruşine nu este altceva decît o insuficienţă a dragostei faţă de cel căruia ai hotărît să te descoperi.

Totuşi nu toţi sîntem desăvîrşiţi în dragoste şi chiar şi această ruşine face parte din lupta noastră pe care o dăm pentru Cel iubit. Viaţa creştină autentică începe cu înţelegerea acestui lucru simplu. Să înţelegem că nu întotdeauna putem îndeplini sfaturile Sfinţilor Părinţi şi chiar ale Mîntuitorului. Nu întotdeauna avem puterea necesară, curajul şi, pur şi simplu, voinţa.

Dar, cu toate acestea, să nu uităm că chiar şi atunci, fie că sîntem ispitiţi şi chiar stăpîniţi de o lucrare demonică, fie de pornirile firii noastre căzute, noi, totuşi, rămînem creştini. Nişte creştini loviţi, dar creştini. Să înţelegem că viaţa creştinului nu este alcătuită doar din victorii, doar din reuşite, ci, poate, mai ales, din înfrîngeri, dar din nişte înfrîngeri suportate cu bărbăţie.

Pentru noi, creştinii, o înfrîngere suportată cu bărbăție e mai mare decît o biruință îngîmfată. Foarte uşor o astfel de victorie te poate arunca în afara terenului de luptă. Adică, în cazul nostru, cineva care îşi mărturiseşte păcatele cu prea multă uşurință îşi poate pune întrebarea de ce i se întîmplă asta? Nu cumva tocmai pentru faptul că nu îi par chiar atît de grave? Nu cumva tocmai pentru faptul că şi-a pierdut duhul adevăratei pocăințe?

Da, păcatul tău poate fi şi avort, şi incest, şi homosexualitate, şi necrofilie, şi crimă. Dar să ştii că sînt oameni care mărturisesc aceste păcate aproape cu seninătate, iar undeva, în vreo mănăstire uitată, există un frate care se tînguie grozav pentru faptul că a mîncat un măr din copacul din care nu avea binecuvîntare să mănînce.

Aşa că, după părerea mea, ruşinea pe care o simțim atunci cînd vine vremea să mărturisim un păcat, poate că nu depinde atît de gravitatea păcatului săvîrşit, cît de intensitatea trăirii noastre. Pentru a nu permite încununarea unei pocăințe atît de bărbăteşti şi atît de plăcute lui Dumnezeu, diavolul se ridică împo-

triva noastră şi ne îngreuiază şi mai mult frămîntarea, sporindu-ne nu doar ruşinea, ci, odată cu ea, şi deznădejdea.

Deznădejdea însă este lăsarea mîinilor în jos, este recunoaşterea înfrîngerii. Noi nu trebuie să facem asta. Pînă şi în filmele de duzină, să zicem Rocky, eroul ne trezeşte simpatia nu atît pentru faptul că a învins în ring, că mulţi sînt învingători, cît pentru că a învins în condiţii vitrege, cînd nimeni nu-i mai dădea nici o şansă. Toţi îl credeau învins, adversarul îşi ridicase de acum victorios mîinile şi se făIea înaintea publicului exaltat. Dar luptătorul, deşi era de acum jos şi plin de sînge, atunci cînd a văzut-o pe fata care îl iubea şi care îl îndemna la luptă cu atîta nădejde, găseşte puteri şi se scoală ca un biruitor şi-şi bate adversarul.

Pentru noi, creştinii, fata aceasta de la sfîrşitul filmului, care ne dă curaj, este Hristos. El apare întotdeauna în ultima clipă, descoperindu-ne dragostea Sa pentru noi, tăinuită pînă atunci. Să nu abandonăm niciodată lupta, pînă cînd nu-L vom vedea pe Hristos venind! Altminteri ne vom declara învinşi înainte de sfîrşitul luptei.

Dar ce înseamnă să te declari învins? Oare faptul că nu poți mărturisi un anume păcat preotului? Nu. Încă nu. Aceasta este doar o lovitură, o lovitură pe care e şi firesc ca orice luptă să o presupună. Dar încă nu este înfrîngere, încă este încăierare. Înfrîngerea este atunci cînd noi începem să fugim nu doar de preot, ci chiar şi de Hristos, cînd ajungi să crezi că nu doar preotul nu te mai poate înțelege, ci pînă şi Hristos, pînă şi El nu te mai poate ierta.

Ziceam că ruşinea aceasta poate fi nu atît din cauza gravității păcatului, cît poate din cauza unei sensibilități exagerate. Ar fi prea trist să ratăm şansa unei încununări pe măsura zbuciumului nostru. Cununa însă stă pe un loc mai înalt decît noi şi să ne imaginăm că nu avem nimic pe care să călcăm pentru a o ajunge: nici scaun, nici vreo piatră sau buturugă. Tot ce avem la îndemînă nu e decît păcatul nostru, pe care trebuie să călcăm, ca pe o scară, ca pe un loc înalt, şi să ajungem pînă la cunună. A călca păcatul înseamnă a-l descoperi în spovedanie.

Dacă ți-ai pierdut încrederea în preoți, căci poți cădea şi în această ispită, spune-o unui om în care ai încredere şi

de la care te poți folosi, dar nu deznădăjdui. Dacă nu ai nici măcar un astfel de om, spune-o direct lui Dumnezeu, spune-I-o neîncetat. De fapt, sînt convins că amintirea păcatului te obsedează oricum, dar tu spune-o deschis, cu nădejde, nu fugind de Dumnezeu. Aceasta îți va spori rugăciunea şi va atrage harul care te va face să înțelegi că frămîntarea ta nu este întemeiată şi că a te spovedi unui preot, chiar şi celui mai păcătos, este cel mai uşor lucru.

Numai harul lui Dumnezeu face posibilă spovedania, nici o strădanie şi nici un argument omenesc nu pot face asta.

E important să ştim că frămîntarea şi ruşinea de dinaintea spovedaniei fac parte din procesul pocăinței, că ne purifică şi ne sensibilizează. Dacă nu ar fi această suferință, oamenii s-ar întoarce mai uşor la păcatele pe care le-au spovedit. Această ruşine face parte din iconomia şi pedagogia dumnezeiască.

Să luăm cazul lui Petru şi Iuda. Şi Iuda s-a aprins de pocăință, a fugit şi a aruncat banii dobîndiți prin trădare. Iuda, spre deosebire de Petru, a recunoscut sîngele lui Hristos ca fiind „nevinovat", adică a înfruntat hotărîrea iudeilor,

a înfruntat tot Templul care L-a condamnat pe Hristos la moarte, zicînd: „Luați-vă banii înapoi, căci am vîndut sînge nevinovat!".

Petru nu a avut putere să facă aceasta, nici măcar în fața unei simple femei care i-a zis că l-a văzut printre ucenici. Petru s-a lepădat cu jurămînt de Hristos, în timp ce Iuda L-a mărturisit fără frică nevinovat şi nu doar în fața unei simple femei, care nu i-ar fi putut face nimic, ci în fața legiuitorilor iudei, care îl puteau osîndi la moarte. Şi, cu toate acestea, sfîşierea cea mare a lui Iuda nu i-a folosit la nimic, pentru că Iuda, deşi se căia, fugea de Dumnezeu, nu avea îndrăzneală să I se mărturisească.

Iuda, care a avut curaj să mărturisească înaintea oamenilor, nu a avut curaj să mărturisească lui Dumnezeu, iar Petru, deşi s-a speriat şi s-a ruşinat de oameni, totuşi, atunci cînd a fost vremea, s-a mărturisit lui Dumnezeu.

Care a fost mărturisirea lui Petru? A zis el oare: „Doamne, am greşit că Te-am trădat, iartă-mă!"? Nu. Atunci cînd, pe malul mării, Hristos Cel înviat l-a întrebat pe Petru: „Simone, Fiul lui Iona, Mă iubeşti tu pe Mine?", Petru a mărturisit

altfel, şocant pentru noi. Petru a zis: „Doamne, Tu ştii toate, Tu ştii că Te iubesc!". Aşadar adevărata spovedanie nu este doar o numire cît mai amănunţită a păcatelor săvîrşite, ci mai ales o deschidere a sufletului, izvorîtă din dragoste.

Aşa să repetăm şi noi: „Doamne, Tu ştii toate, Tu ştii că Te iubesc!" Spovedania adevărată se naşte din conştiinţa că Dumnezeu ştie toate, iar aceasta este o adîncime ce se atinge prin experienţă, prin cugetare dumnezeiască şi rugăciune.

Dumnezeu ştie păcatul nostru, îl ştia chiar mai înainte de a ne fi adus pe lume. Şi totuşi El nu a împiedicat naşterea noastră. Oare nu arată aceasta încrederea lui Dumnezeu faţă de noi, oare nu arată marea nădejde pe care Şi-a pus-o El în noi? De ce să dezamăgim pe Dumnezeu?

Vlădica Antonie al Surojului, într-o predică la Naşterea Domnului, propune o discuţie nu atît despre credinţa omului în Dumnezeu, care este o temă arhidiscutată, cît despre credinţa lui Dumnezeu în om. Vlădica aminteşte de o povestioară în care autorul îşi închipuie sfatul Sfintei Treimi la facerea omului. Dumnezeu-Tatăl ar fi spus: „Să facem om după chipul şi asemănarea Noastră!" „Da, dar

omul acesta va cădea – a zis Duhul –, şi Tu, Fiule, va trebui să mori pentru el". „Să-l facem, dar, sau să nu-l facem?" – a întrebat Tatăl. „Să-l facem!" – a zis Fiul.

Iată nădejdea pe care şi-a pus-o Dumnezeu în om! Acestui Dumnezeu ne mărturisim noi, de Acesta ne ruşinăm, pe Acesta Îl iubim.

Dacă încă nu-ți poți mărturisi păcatul tău preotului, nu deznădăjdui, spune-l lui Dumnezeu. Şi adaugă la acel păcat şi toate motivele pentru care nu-l poți mărturisi. Să-I spui lui Dumnezeu toate aşa cum sînt, cu simplitate. Să nu te desparți de Dumnezeu! Dumnezeu ştie toate, ştie şi frămîntarea ta..

Şi dacă te frămînți din pricina unui păcat, înseamnă că te incomodează păcatul, înseamnă că-l urăşti, înseamnă că lupți, înseamnă că vrei să te întorci. Altfel, de ce te-ai frămînta?

A fi sau a nu fi

Odată cineva m-a invitat să văd un film despre avort. Filmul urma să fie arătat într-o şcoală oarecare. Scopul acestui film era acela de a trezi repulsia faţă de avort, cu alte cuvinte de a opri pe cei care ar fi tentaţi vreodată să facă un avort. Eu nu m-am dus la acest film. Pentru că eu nu aş putea privi un astfel de film.

Mulţi ani în urmă stăteam la o bere cu cineva care tocmai îşi dusese iubita să facă un avort. Eram băieţi de liceu şi lucrul acesta făcea parte din viaţa liceenilor. Mărturisirea acestui om nu avea nimic din teribilitatea şi mostruozitatea unei operaţii chirurgicale filmate. Ceea ce îi rămăsese lui în minte era mîna asudată a iubitei sale de 40 de kilograme pe care el o ducea adormită şi palidă pe străduţa întortocheată din spatele spitalului. Mîna aceea subţire şi neputincioasă semăna pentru el cu o funie le-

gată de gîtul unui animal dus la tăiere. Şi asta n-ar fi fost atît de dureros şi atît de marcant, dacă această mînă nu ar fi fost mîna celei pe care el o iubea mai mult decît orice pe lume.

Vremea a trecut şi astăzi nu mai ştiu unde este tînărul acela, iar fata poate că nu-şi mai aminteşte decît arareori de această întîmplare din adolescență.

Astăzi în orişice oraş te izbeşti de panourile care îți oferă servicii de obstetrică. În spatele acestor panouri, în hol, sînt întotdeauna cîteva femei singure, altele însoțite de partenerul lor, aşteptîndu-şi rîndul la operație sau amorțite şi palide, aşteptînd să-şi revină după anestezic. Fiecare dintre ele are povestea ei, poveste despre care toată lumea încearcă să uite, pentru a nu-şi mai aminti de ea niciodată.

Este curios cum într-o societate în care cultul dragostei şi al tinereții dezlănțuite se impune cu atîta putere; s-a creat, pe de altă parte, o adevărată fobie în fața naşterii, care este o urmare firească şi inevitabilă a dragostei. Atunci cînd o tînără află că a rămas însărcinată ea începe să aibă comportamentul unui om cuprins de cancer. Oameni care sacrifică

cîte 25-30 de ani din viață pentru a bate coridoarele şcolilor, cu toată amărăciunea şi sărăcia pe care o presupune viața căminelor studenţeşti, aceiaşi oameni se îngrozesc dintr-odată în fața gîndului de a „sacrifica" doi ani pentru copilul lor care se naşte. Aceasta nu vorbeşte decît despre infantilitatea în care se adînceşte omenitatea de azi, cînd oameni de 30, 35 de ani umblă cu cursurile xeroxate sub braț şi tremură de emoție la gîndul dacă vor reuşi sau nu să copieze la examen.

Am spus la început că nu am vrut să văd un film care îmi prezintă un avort pe viu. De multe decenii, Biserica, precum şi unele societăți filantropice şi medicale încearcă să convingă lumea de faptul că avortul este un omor. Totuşi oamenii sînt prea puțin sensibili la acest lucru. Ei zic că vor să-şi trăiască tinerețea, să-şi trăiască dragostea. Am auzit de nenumărate ori tineri care spun că apariția unui copil ar duce la încetarea dragostei dintre ei, că grijile le-ar rutina viața. Tînărul care îşi dusese iubita la chiuretaj nici nu realizase că tocmai comisese un omor, pentru că nici nu ştia ce înseamnă un avort, dar înțelesese că făcuse un păcat împotriva dragostei, că o

umilise şi o sacrificase ca pe un animal de carne pe cea pe care o iubea. El îşi dăduse seama că cea pe care el o atingea cu atîta sfială fusese dusă să fie desfăcută şi însîngerată de mîinile unui chirurg impersonal şi rece.

Sfîntul Ioan Gură de Aur spunea că la Judecată oamenii nu vor fi întrebaţi de păcatele pe care le-au făcut fiind biruiţi de fire: nici de beţie, nici de curvie, dar vor fi întrebaţi de ce nu au arătat dragoste. Şi prorocii au avut căderi – cum a fost David, care a violat, neputînd rezista în faţa frumuseţii Virsaviei –, dar şi le-au asumat. Nu a naşte un copil este păcat, ci a te folosi de o femeie pentru pofta ta. Dar poate că şi această plăcere devine păcat de moarte abia de atunci de cînd apare gîndul de a opri zămislirea care o urmează. Apostolul Pavel spunea că femeia se mîntuieşte prin naşterea de fii, dar astăzi credem că oricine îşi asumă să nască pe cel ce s-a zămislit în urma unei iubiri permise sau nepermise ar putea să se mîntuiască de păcatul său. Oamenii avortează şi după aceea vin la biserică să-şi ia canon de ispăşire, neînţelegînd că nu este un alt canon mai bun pentru păcatul trupesc decît acela pe

care Însuşi Dumnezeu l-a rînduit, adică naşterea de fii, cu tot ce presupune ea.

Izvorul vieţii este Hristos. Nimic din ceea ce este nu s-a făcut fără El. Sfîntul Macarie Egipteanul vorbea în omiliile sale despre nemăsurata iubire a lui Dumnezeu faţă de făptura Sa. Anume că Dumnezeu, în puritatea şi atotputernicia Sa plină de lumină, nu Se îngreţoşează niciodată de om, că El trimite pe Duhul Său cel Sfînt chiar şi acolo unde doi desfrînaţi săvîrşesc păcatul şi Se atinge de trupurile lor pentru a da naştere unei noi vieţi. Nimeni nu poate zămisli fără Duhul Sfînt. De ce unii oameni drepţi nu pot avea copii şi de ce păcătoşii zămislesc şi avortează? Nu ştim. Ştim numai că oricine se naşte pe lume se naşte de la Dumnezeu şi pentru Dumnezeu. Oricine s-a opus lui Dumnezeu şi şi-a omorît copiii pentru a-şi face o viaţă mai lipsită de griji a ajuns mai devreme sau mai tîrziu să-şi ruineze viaţa. Acestea sînt familiile care divorţează, în care mor copiii în accidente sau înecaţi, aceştia sînt bătrînii pe care nu-i mai cercetează proprii copii.

Lumea este fiecare om care trăieşte şi ea capătă sens doar în faţa omului care o

contemplă şi o împlineşte prin sine însuşi. Privit în adîncime, privit cu dragoste, nu este nici un om care n-ar fi trebuit să se nască. Şi cînd zic asta mă gîndesc în primul rînd la mine şi la tine. Şi cine oare a hotărît pentru noi dacă a trebuit să fim sau să nu fim în această lume? Încă de cînd eram copil mă surprindeam de multe ori că cercetez oameni necunoscuți, încercînd să-i ghicesc cine sînt şi mai ales ce simt ei în inimile lor. Mă gîndeam cum ar fi fost dacă ei nu ar fi fost pe lume, ce-ar fi putut fi în locul acelei clipe în care eu i-am privit şi m-am gîndit la ei? Pînă acum rămîn la convingerea că fiecare om simte ceva profund în inima sa şi ceea ce simte este, pentru el, cel mai important lucru, este ceea ce dă sens vieții lui.

Oricine iubeşte trebuie să iubească pînă la capăt şi să-şi asume tot ceea ce îi scoate înainte dragostea.

Valențele freudiene ale artei contemporane

Ultimele scandaluri legate de expoziția de artă românească organizată de ICR (Institutul Cultural Român) la New York îmi dau prilejul să reiau o temă pe cît de banală, pe atît de curioasă. Nimic nu este mai banal şi, se pare, nimic mai curios decît sexul. Sexualitatea exploatată în arta plastică, cinematografie, dar şi în literatura de Nobel, a devenit o monedă ieftină, deşi întotdeauna suficientă, cu care autorii contemporani îşi cumpără popularitatea.

După Aristotel, care vedea în literatură exploatarea groazei şi milei, Freud pare să fie primul care îşi propune să analizeze arta pe criterii strict emoționale, în afara oricăror principii estetice. Fiziolog de profesie, Freud caută în artă răspunsuri care țin de meseria sa. Este preocupat de obsesiile apărute pe fondul unor frustrări, reieşite fie dintr-un com-

plex de inferioritate, fie ca urmare a unor eşecuri sexuale. Pentru a-şi susține teoria potrivit căreia bolile psihice au la bază o nemulțumire profundă, Freud interpretează arta într-un sens îngust, analizînd în special emoțiile cu care operează autorii pentru a-şi cuceri publicul. Judecățile sale asupra acestui subiect au putut alcătui o carte întreagă, apărută în limba română cu titlul *Scrieri despre literatură şi artă* (Ed. Univers, 1980).

Pentru Freud, orice operă de artă este o defulare, iar succesul ei este egal cu capacitatea de a se plia pe complexele consumatorului, declanşînd în acesta, în mod inconştient, procesul de defulare, care este unul eliberator, deci producător de plăcere. Însă acest proces de defulare prin artă nu se situează, în opinia lui Freud, în afara patologicului. Valențele estetice, conferite de diversele procedee stilistice, nu sînt capabile să scoată arta dincolo de brutala nevoie de defulare, care are întotdeauna şi ceva bolnav în ea. În acest sens, medicul vienez nu se sfieşte să-i numească pe actori (şi prin ei pe autorii pieselor de teatru!) „psihopați pe scenă".

Sigur că teoria lui Freud este atacabilă şi a fost atacată în nenumărate rînduri.

Cu toate acestea, ceva a făcut-o să dăinuie. S-ar părea că o teorie bazată pe studiile făcute pe oameni cu vădite deficiențe psihice, cum erau pacienții lui Freud, dublată de comportamentul bizar al doctorului însuşi, manifestat prin relația suspectă cu propria fiică, ar fi trebuit să-i închidă odată şi pentru totdeauna accesul la circuitul internațional de care se bucură pînă azi. Totuşi, controversatul vienez de origine evreiască a fost propulsat în mod miraculos nu doar în țările mai liberale ale Occidentului, ci chiar şi în URSS, prin şcoala sovietică de psihologie care este una prin excelență freudiană.

Impresia mea personală este că Freud nu este un simplu fiziolog experimentalist, ci emblema unei campanii care a avut drept scop înfruntarea moştenirii creştine. Întîmplător sau nu, Freud îşi lansează teoriile sale „revoluționare" cam în aceeaşi perioadă cînd apar primele gesturi avangardiste în artă şi literatură în persoana unor autori precum Kazimir Malevici în Rusia sau Tristan Tzara (Samuel Rosenstock) în România şi Franța. Avangardismul este un curent prin excelență anticreştin, spulberînd în mod programat tradiția iconică şi evanghelică a popoarelor vizate.

Faptul că Freud debutează concomitent cu avangarda europeană (care, poate deloc întîmplător, este exprimată de evrei, popor care prin tradiția sa înfruntă creştinismul) ne îngăduie să admitem, chiar şi cu titlu de speculație, faptul că viziunea sa simplistă asupra omului, atît de şubredă din punct de vedere ştiințific, pentru a putea fi promovată pe plan mondial, s-a bucurat de sprijinul ocult al unor grupuri de interese care au pregătit de-a lungul vremii societatea secularizată şi chiar anticreştină de azi. Altfel nu putem explica de ce un fiziolog de geniu precum Nicolae Paulescu, descoperitorul de fapt al Insulinei, contemporan cu Freud, care, pe lîngă performanțele sale ştiințifice, a fost înzestrat cu un dar scriitoricesc fermecător, a fost sustras din circuitul internațional aproape insesizabil, ajungînd necunoscut pînă şi pentru români. Trebuie să recunoaştem că în diverse domenii au fost întotdeauna oameni de geniu care s-au cufundat cu timpul în anonimat doar pentru că nu au avut parte de o promovare pe măsură. Cine sînt cei care pot promova, la nevoie, şi nonvalori, rămîne să deducă fiecare.

Cert este că în ultimul secol au fost promovați în special autorii cu vederi

stranii, care au propus de fiecare dată o răsturnare a valorilor, într-o direcție întotdeauna contrară creştinismului. Este suficient să urmărim premiile Nobel pentru literatură ca să vedem că stranietatea, însingurarea schizofrenă, absurdul, apologia sinuciderii promovată de autori precum Samuel Beckett, Garcia Marquez, Jean-Paul Sartre sau demersul hulitor din romanul *Evanghelia după Isus* al ateului declarat Jose Saramago sînt valorile epocii în care am fost mînați de ideologi precum Freud şi Nietzsche. Unii consideră că înlocuirea culturii europene de influență creştină cu o cultură nihilistă şi atee, degenerată în gesturi primitive care, în arta plastică, se învecinează cu mîzgălelile de pe zidurile gărilor sovietice, iar în literatură cu slang-ul taximetriştilor, este un fapt care s-a petrecut de la sine. Sigur că fiecare e liber să susțină ce crede, după cum şi eu sînt liber să contrazic această părere.

Aşadar încep prin a spune că nu cred în libertatea artei. Aşa-zisa teorie a „artei pentru artă" o consider o lozincă prin care artiştii au fost provocați, asemeni proletariatului rus de la 1917, să se răscoale împotriva tradiției din care făceau parte. Este Kandinski mai nou decît Ru-

bliov? Însuşi conceptul de „nou" este aplicabil artei? Dacă reducem arta la nivelul „gustului" şi al modei coborîm într-un diletantism care nu ne deosebeşte cu nimic de burghezia snoabă de altă dată care se prăpădea la vederea unui balcon aurit, împodobit cu struguri şi îngeri dolofani. Cei care vizitează azi sălile cu instalaţii alcătuite din suluri de hîrtie igienică aruncate haotic sînt la fel de snobi ca şi înaintaşii lor din epoca barocă şi nici măcar nu-şi dau seama de asta. A limita arta la unul din efectele ei, acela al şocului, pozitiv sau negativ, înseamnă a o amputa. Mi se pare că întreaga modernitate se mulţumeşte să rămînă în sfera unui impresionism primar, produs mai degrabă de emoţii freudiene decît de principii estetice.

Succesul artiştilor contemporani începe să susţină tot mai mult teoria lui Freud asupra artei. Totul se învîrte în jurul complexelor de tot felul, fără a mai pune mare preţ pe valoarea în sine a unui demers artistic. Scriitorii, pictorii sau regizorii au devenit mai degrabă psihanalişti cu veleităţi manageriale decît „genii pustii" care trudeau pentru un public ideal, chiar şi cu preţul de a nu fi înţeleşi în timpul vieţii. De pildă, cînd Mircea Cărtă-

rescu, un autor care şi-ar fi dorit să reprezinte România pentru Nobel, scrie o carte cu titlul *De ce iubim femeile*, în care adună, de fapt, istorioare scrise pentru o revistă pornografică, ştie foarte bine ce face, dar, mai ales, ştie că nu face literatură. Asta însă îl interesează mai puțin, din moment ce această carte s-a vîndut mai bine decît altele. Atît titlurile, cît şi coperțile propuse de editurile de succes, ne fac să credem că Freud a avut şi el partea lui de dreptate, deşi o dreptate nu chiar bună.

Ultimul val al artei contemporane aduce cu sine, trebuie să o spunem, o grămadă de murdărie. Majoritatea poemelor, dar şi prozelor, sînt un fel de reportaje de la gaura cheii, redate fără nici un fel de talent, încît citindu-le, dacă are cineva curiozitatea bădărană să le citească, ai impresia că ai nimerit în cuşeta unor hamali obosiți care-şi povestesc aventurile amoroase. Autorii, cu un teribilism sufocant, fac paradă de înjurături, de experiențe neomeneşti, care au menirea să-l impresioneze pe cititor. Această „cultură a înjurăturii" devine un fel de artă poetică a noii generații, regăsind-o aici şi aiurea. În Rusia a apărut recent chiar şi un *Dicționar al înjurăturilor ruseşti* semnat de un oarecare Alexei Pluțer (un nume tipic „rusesc"!),

care ar trebui să devină un fel de carte de căpătîi a tinerei generații. În Franța lucrurile nu stau deloc mai bine. Cineva povestea cu multă seriozitate la Radio România Cultural despre cercetările făcute asupra „culturii de stradă" din Franța, care nu reprezintă altceva decît cîntecele argotice ale tinerilor vagabonzi şi drogați de pe străzile Parisului.

Care cultură, care stradă? Atunci să declarăm cultură cimiliturile evreilor din Odessa stalinistă, moştenirea înjurăturilor deținuților din puşcăriile sovietice (pentru că rămîn neîntrecuți în domeniu) şi să organizăm un concurs anual între țările lumii al inscripțiilor pe pereții WC-urilor publice. Dar să mă opresc, ca să nu dau idei...

Desigur, această stare de lucruri a atras pe ogorul literaturii detaşamente de voluntari care s-au aruncat să scrie cu nemiluita în numele unei lumi noi, lipsite de complexe. S-a umplut internetul de blog-uri ale tinerilor poeți care îşi relatează fără înconjur prima lor beție sau peripețiile din toaletă. Jalnică privelişte, mai ales că unii dintre ei sînt preluați în antologii care vor să exprime starea literaturii contemporane. Nu îşi dau seama aceşti tineri că sînt, pur şi simplu, folosiți,

luați la grămadă, pe post de berbece pentru a sparge zidurile tari ale tradiției noastre creştine. Cu siguranță, riscul cel mai mare este ca toți să se creadă scriitori, artişti, regizori, cuprinşi de un orgoliu care îi împiedică să vadă realitatea. Înjurați, frații mei, scuipați, dar învățați să faceți şi altceva, pentru că viața trece...

Faptul că poeții contemporani lucrează la o operă colectivă, făurind un fel de macro-poem fără început şi fără sfîrşit, ne descoperă spiritul demagogic al noii generații care, declarînd război tradiției în numele experimentului şi originalității, de fapt i-a uniformizat pe toți. Dorind să conving pe cineva de acest lucru, l-am chemat în fața computerului şi am dat căutare pe Google după expresii cheie ale poeziilor de azi: „îmi sorb cafeau", „privesc prin fumul de țigară", „stau pe terasă" etc. Această omogenizare a peisajului artistic este rezultatul inevitabil al viziunii freudiene asupra artei care, reducînd totul la o simplă defulare a complexelor, a ucis orice fior al creației care devine posibil doar dincolo de cercul instinctelor şi al necesităților biologice.

Demonismul lui Freud constă în faptul de a fi redus psihicul uman la o maşi-

nărie alcătuită din complexe constatabile şi previzibile. Instinctele, este adevărat, pot genera complexe, dar a vedea omul doar în cheia instinctelor sale fireşti este o eroare. Arta, care este o nevoie de a făuri lucruri frumoase, este explicabilă doar în măsura în care acceptăm o realitate spirituală superioară nevoilor biologice imediate. Instinctele, care sînt partea animalică a omului, nu sînt capabile să creeze, altfel ar trebui să admitem că rîndunicile, atunci cînd îşi fac cuibul, creează, comit un act artistic.

Freudismul artei contemporane o condamnă pe aceasta la monotonie tocmai prin previzibilitatea şi mecanicitatea instinctelor care o generează şi cărora este adresată. Doar un profan se mai poate încăpăţîna să vadă ceva convingător dincolo de manierismele şi stridenţele artiştilor contemporani, care, de cele mai multe ori, nu reuşesc să fie mai originale decît împăunarea fazanilor din perioada nupţială. Criza artei contemporane va putea fi depăşită, dacă va mai putea, abia cînd moştenirea freudiană va fi privită cu o minte ridicată deasupra instinctelor şi a complexelor. Artistul, prin menirea sa, trebuie să aibă o astfel de minte.

Teoria subconştientului, un plagiat tîrziu

Constantin Bălăceanu Stolnici l-a numit pe Freud, fără să vrea să-l minimalizeze, „un mare manipulator". Îmi este greu să afirm dacă Freud însuşi a fost un manipulator, însă pot spune cu certitudine că teoriile sale au slujit la manipularea generaţiilor următoare.

Citirea, dar mai bine zis „decodificarea" omului prin prisma subconştientului, care este o găselniţă freudiană, a făcut epocă în cinematografie şi în industria filmului „de toată ziua" cu care oamenii din lumea întreagă sînt bombardaţi de-a lungul întregii vieţi. Majoritatea oamenilor sînt convinşi, graţie acestor filme, că faptele lor sînt produsul unor acumulări ale subconştientului. Aceasta, desigur, este o manipulare.

Însă manipularea începe chiar de la atribuirea lui Freud a meritului de a fi vorbit cel dintîi despre subconştient, ceea ce este un fals camuflat cu bună ştiinţă.

Subconştientul a constituit obiect de cercetare pentru asceții creştini începînd cu secolul al V-lea, fiind dezbătut sistematic în scrierile unor autori precum Sfinții Grigorie de Nyssa, Ioan Casian sau Evagrie Ponticul. În special Evagrie acordă acestui subiect o atenţie deosebită, propunînd o clasificare a viselor şi a fantasmelor în funcție de temperament şi felul patimilor/necesităților care îl încearcă pe ascet. Schema evagriană este reprodusă de Freud în celebra sa *Interpretare a viselor*, fiind chiar mai puțin curajoasă, ca să nu spun mai puțin interesantă decît cea a predecesorului său creştin pe linie psihanalitică.

Iată şi un fragment din *Tratatul despre alcătuirea omului* al Sfîntului Grigorie de Nyssa: „Noi susținem că numai lucrarea trează şi statornică a gîndirii poate fi socotită rod al cugetului, pe cînd jocul arătărilor din vis îşi are existența numai într-o activitate imaginară a spiritului nostru, care e plăsmuită de întîmplare, îndeosebi de partea nerațională a sufletului nostru". „... Ele [visele] fie că se nasc în porțiunea din creier rezervată memoriei ca nişte ecouri ale preocupărilor zilnice, fie – ceea ce se întîmplă mai des – sînt concretizarea unor stări afective ale cor-

pului. Aşa se explică de ce omul însetat are senzaţia că se află lîngă izvor, pe cînd cel dornic de hrană se vede în faţa unui ospăţ cu bucate multe, iar tînărul aproape sugrumat de plăcerile trupeşti e pradă şi el unor vise asemănătoare".

E adevărat că Freud, spre deosebire de scriitorii creştini, nu pomeneşte nimic de visele profetice sau premonitorii, pentru el visele fiind doar o satisfacere inconştientă a necesităţilor fiziologice sau retrăirea inconştientă a unor discuţii, obsesii, impresii care capătă formă, uneori forme distorsionate, în somn, cînd cenzura lăuntrică, dobîndită prin educaţie, nu mai este activă.

Totuşi visele premonitorii există. Diverşi oameni au văzut în vis locuri sau persoane despre care nu au avut anterior nici o informaţie. Deoarece nu pot dovedi veridicitatea viselor unui alt om, mărturisesc că eu însumi am avut un astfel de vis. Mi s-a întîmplat să visez, pe cînd eram student, biserica Adormirii Maicii Domnului de la Noul Neamţ, mănăstire pe care eu nu doar că nu o mai văzusem pînă atunci, dar nici măcar nu auzisem de ea, sferele mele de interes pe atunci fiind cu totul altele. În plus, în biserica din vis un cor nevăzut cînta Heru-

vicul în slavonă (aşa cum mi-am dat seama mai tîrziu), cîntare pe care eu nu o auzisem niciodată nici măcar în română, deoarece nu am stat niciodată în viaţă la o slujbă. A fost după aceea un glas care a vorbit în slavonă (o limbă necunoscută mie pe atunci) şi eu am reţinut acele cuvinte. Peste un an am fost călugărit la mănăstirea Noul Neamţ în biserica Adormirii Maicii Domnului, în seara praznicului Adormirii Maicii Domnului.

Întîmplări de acest fel, pe care oameni diferiţi în vremuri şi locuri diferite le trăiesc fiecare în felul său, mă fac să contrazic teoria freudiană cum că toate visele sînt făuriri ale subconştientului. În acest sens, cercetările lui Freud sau au fost insuficiente, sau au fost nesincere.

Avem un Freud care propune o teorie trunchiată, decupînd în mod brutal cerul din sufletele oamenilor şi care, chiar şi în această formă terestră şi tenebroasă, nu este deloc originală, reproducînd cercetările care au fost expuse şi sistematizate cu 15 secole mai devreme. Nu ştim în ce măsură Freud a cercetat scrierile autorilor creştini pomeniţi mai sus, de altfel suficient de cunoscute şi în Apus, căci dacă le-a cunoscut, ar trebui să fie învinuit de plagiat. Ar fi chiar nepotrivit ca

marele savant şi părintele modernității să-şi fi furat ideile care l-au făcut celebru de la nişte monahi creştini din îndepărtatul veac al V-lea.

Cu toate că, chiar şi aşa stînd lucrurile, Freud ar putea sta nestingherit în fața unui tribunal al ideilor, apărîndu-se tocmai prin faptul că locul pe care îl atribuie el subconştientului în complexitatea afectivă şi intelectuală a ființei umane este cu totul altul decît cel pe care i l-au conferit asceții creştini. Dacă atunci cînd definesc subconştientul şi mecanismul prin care acesta străbate în gesturile conştiente ale omului atît Freud, cît şi scriitorii creştini vorbesc la fel, chiar izbitor de la fel, nu tot aşa stau lucrurile atunci cînd se pune problema în ce măsură omul este victima propriului subconştient.

Asceții creştini afirmă că subconştientul este controlabil, adică poate fi supus voinței, prin exercițiul sfințeniei, chiar pînă şi în starea de somn. În schimb Freud propune o viziune fatalistă asupra psihicului uman în care subconştientul, care este văzut ca o acumulare a tuturor lucrurilor rele şi urîte pe care orice om doreşte să le uite, dă buzna în viața activă a fiecăruia, declanşînd gesturi şi acțiuni inevitabile şi deseori imprevizibile.

Dacă Freud crede că subconştientul influenţează conştientul, sfinţii creştini susţin că şi conştientul influenţează şi poate schimba subconştientul, curăţindu-l. Freud nu recunoaşte această mişcare inversă, pentru că nu recunoaşte nici măcar rostul binelui şi al armoniei. Freud pur şi simplu normalizează nebunia ca fiind proprie omului. Singura condiţie este ca nebunia să nu doară.

În ce constă, de fapt, terapia freudiană? Într-o simplă şi cu totul banală constatare a cauzei suferinţei, dereglării de comportament. Adică, pacientul trebuie să-şi descopere viaţa (iar un bun psihanalist este acela care ştie să-l determine să o facă), revenind la amintirile care l-au marcat încă din copilărie, denumite de Freud „imagini tablou", aşa încît aceste amintiri obsesive să capete forma unei poveşti cu sens, sens care, după părerea lui Freud, trebuie să dezlege neliniştea şi boala.

Acest fel de tratament, de dezlegare a bolii prin confesiune, îl găsim prezentat în toate filmele „psihologice" despre ucigaşi în serie care au fost bătuţi de tatăl vitreg sau femei care nu pot iubi din cauză că au fost agresate în copilărie. De regulă, personajul, care este victima nevinovată a trecutului său neguros, ajun-

ge să se confeseze unui prieten, de preferat partenerul sexual, fapt care îi schimbă radical viața, eliberîndu-l.

Totuşi trebuie să spunem aici că metoda lui Freud nu a dat vreodată roade, căci în nici unul din cazurile sale celebre (Cazul Dora, Cazul omului cu şobolani sau Cazul omului cu lupi) pacienții nu au cunoscut schimbări în bine după şedințele cu Freud.

Insuccesul lui Freud ca medic nu este un secret pentru specialişti, de aceea tratamentul medicamentos, care presupune şi el exagerările sale, predomină în spitalele de psihiatrie. Cu toate acestea, metoda freudiană de sondare a subconştientului rămîne valabilă pentru majoritatea psihiatrilor şi psihologilor, fiind tributară viziunii reducționiste şi fataliste ale aceluia. Adică, psihiatrul consultă pacientul după metoda lui Freud şi trage concluziile tipice acestui fel de sondare, însă, fiind cunoscut eşecul înaintaşului, îl îndoapă pe bolnav cu pastile care nu-l pot vindeca, dar îl pot tranchiliza.

Prin urmare vindecarea prin „dezgolirea" subconştientului, atît de prezentă în filme, dar şi în emisiuni cu tentă confesivă, care devin tot mai la modă, este un mit care depăşeşte sfera strictă a psi-

hiatriei, devenind o armă de manipulare a maselor.

Subconştientul, aşa cum l-a înfăţişat Freud, nu este altceva decît un „panou de control" al omului. Sînt destui cei care au înţeles asta foarte bine, butonînd cu succes conştiinţele mulţimilor. Însă pentru a avea acces la acest panou de control şi pentru a-l manevra cu succes, trebuie mai întîi ca omul, mai bine zis oamenii, să creadă ei înşişi în puterea de neînfruntat a propriului subconştient. Iată de ce avem atîtea filme, mii, poate zeci de mii, de la seriale şi producţii video de cea mai joasă speţă, pînă la opere de Oscar, inspirate de această viziune demonică asupra fiinţei umane.

Lozinca acestui complex proces de manipulare este una pe care o poţi auzi atît la hip-hop-erii de la MTV, la militanţii homosexuali, cît şi la pastorii buimaci ai unor mişcări pseudo-creştine de azi: „Dumnezeu te iubeşte aşa cum eşti!" sau „Fii tu însuţi!" Altfel spus: „Nu fă nimic pentru a te schimba, defectele şi prostia ta sînt fermecătoare!"

Boala sufletului, perversitatea, chiar agresivitatea criminală, beţia, halucinaţiile au fost declarate izvor de inspiraţie pentru artişti şi scriitori. De pildă, suprarea-

lismul este un curent care şi-a propus să exploreze subconştientul. Delirul şi visele bolnave, în loc să fie tratate, au ajuns să fie autoprovocate de o serie întreagă de artişti prin recurgerea la alcool, droguri şi situaţii extreme, gen vagabondaj, viol sau chiar crimă. Personajele odioase, cum ar fi ucigaşii în serie sau violatorii, sînt prezentate din unghiuri favorabile care le atenuează vina, făcîndu-i chiar simpatici. Toate acestea îşi au rădăcina în viziunea unui doctor care nu s-a vindecat niciodată pe sine însuşi, deoarece convingerea lui era că nu există nebuni, ci doar moduri diferite de receptare a realităţii.

A rezolva problema subconştientului uman prin simpla afirmaţie că el există este stupid. Teoria propusă de Freud este un unghi mort, o groapă în care eşti pus să sari după ce ai fost asigurat că nu vei mai putea ieşi din ea.

Subconştientul nu a fost niciodată un tabu pentru creştini. Oare nu despre subconştient vorbea Hristos atunci cînd a zis: *Din inimă ies gîndurile rele, furtişagurile, curviile, uciderile* (Marcu 7, 21) şi *din prisosul inimii vorbeşte gura* (Matei 12, 34)? Oare ce este acest „prisos" al inimii, dacă nu partea ascunsă conştientului? Numai că, spre deosebire de Freud – să-mi ierte

Dumnezeu această comparație –, Hristos nu a lăsat să se înțeleagă că subconştientul depozitează numai relele. Prisosul inimii, să-i zicem „subconştientul", poate fi bun sau rău, în funcție de om (Luca 6, 45).

Cu siguranță există oameni care au în „prisosul" inimii lor şi multe lucruri frumoase, agonisite de viața lor virtuoasă, din experiența cărora vorbesc. Această experiență a virtuții, prin care partea rațională a sufletului reuşeşte să învingă partea poftitoare, opunînd scăderilor de tot felul contrarul lor – adică fricii curajul, zgîrceniei milostenia, mîniei dragostea şi aşa mai departe –, au fost înscrise de-a lungul vremii de oamenii lui Dumnezeu în opere de o neprețuită însemnătate şi frumusețe, care, fiind traduse în limbile de mare circulație, pot fi cercetate de cei interesați.

În ce-l priveşte pe Sigmund Freud, acest om fără îndoială inteligent şi înclinat spre studiu, care a fost şi un conațional tîrziu al lui Hristos, se pare că a avut o inimă care a prisosit mai mult în lucruri joase şi urîte despre care a vorbit şi a scris în toată viața sa, pînă cînd moartea l-a împiedicat să o mai facă.

Cu un sărut mai aproape de moarte

Cînd eram mic, nu suportam ticăitul ceasurilor. Şi asta nu pentru că sufeream cu nervii sau de insomnie, ci pentru că ceasul îmi amintea de existenţa timpului. Fiecare tic-tac era pentru mine ca o bătaie în porţile morţii. Cînd mă culcam în pat şi în întuneric se mai vedea doar conturul albicios al ferestrei, ticăitul ceasului se asemăna cu zgomotul roţilor unui tren care mă duce spre moarte.

Era atît de scurt un ticăit, dar era destul ca să mă cufunde într-o tristeţe doborîtoare, într-o tristeţe din care nu credeam că voi ieşi vreodată. Era îngrozitor să ştiu că eu nu-mi voi putea întoarce timpul vieţii nici măcar cu un singur ticăit. Mă sfîşiam să simt cum dispare în nefiinţă pentru totdeauna şi irecuperabil sunetul acela monoton şi trist.

Acest sentiment îl retrăiam mai cu seamă seara, la culcare. Dar adevărata tristeţe şi singurătate mă copleşeau în casele străine, chiar şi la bunica, unde mă adormea un ceas mare, sovietic. Atunci mă gîndeam ce deprimant ar fi să aud astfel de ceasuri toată ziua, dar totodată îmi dădeam seama că ele ticăie oricum, chiar şi atunci cînd eu nu le aud. Orice aş fi făcut şi oriunde m-aş fi dus, timpul trecea.

Singurul rost pe care îl mai vedeam era să urmăresc cît mai atent trecerea timpului, să o înregistrez, să o explic. A fost cea mai dureroasă ocupaţie din viaţa mea, dar n-a fost fără rost.

Am început să văd trecerea timpului în orice: în frunzele care cad sau doar se mişcă, în orice schimbare, în orice cuvînt sau gest care erau înghiţite imediat de trecut ca de un stol de piranii. Eu însumi rămîneam nemişcat şi neputincios în faţa trecutului care mă înghiţea încetul cu încetul.

Trecerea timpului se poate măsura cu orice. O măsuram cu hainele din care creşteam, cu oamenii care mureau sau se căsătoreau. Nimic nu opreşte trecerea timpului. Şi cei îndrăgostiţi pot spune:

iată, sîntem cu o atingere mai aproape de moarte, sîntem cu o îmbrățișare, cu un sărut mai aproape de moarte.

Sîntem întotdeauna mai aproape. De multe ori mă surprind asupra aceluiaşi gînd în timpul Liturghiei, cînd preoții şi diaconii îşi dau sărutul iertării şi al dragostei înainte de a se împărtăşi cu Trupul şi Sîngele lui Hristos. Atunci ei se cuprind şi, sărutîndu-se pe umăr, zic: „Hristos în mijlocul nostru", iar celălalt răspunde: „Este şi va fi".

Ce minunat! Atunci sînt cu adevărat cu un sărut mai aproape de moarte, dar şi mai aproape de Viață. Pentru un singur lucru mă rog atunci: ca sărutul acesta să mă apropie anume de Viață, şi nu de moarte.

Cuprins

Cuvînt înainte.....5

De ce se sting luminile în discoteci?.....7

Între Freud şi Hristos.....22

Donjuani şi Cicioline.....48

Prima dragoste 62

Ce mi-a plăcut să înțeleg din *Pacientul englez*.....71

Cum ne uităm la homosexuali 92

Ruşinea de dinaintea spovedaniei.....121

A fi sau a nu fi.....130

Valențele freudiene ale artei contemporane 136

Teoria subconştientului, un plagiat tîrziu 146

Cu un sărut mai aproape de moarte 156

DIFUZARE:
S.C. Supergraph S.R.L.
Str. Ion Minulescu nr. 36, sector 3,
031216, Bucureşti
Tel.: 021-320.61.19; fax: 021-319.10.84
e-mail: editura@sophia.ro
www.sophia.ro

Societatea de Difuzare SUPERGRAPH
vă oferă posibilitatea de a primi prin poştă
cele mai bune cărţi de spiritualitate,
teologie, cultură religioasă, artă, filozofie
apărute la edituri de prestigiu.
Plata se face ramburs la primirea cărţilor;
taxele poştale sînt suportate de Supergraph.

Vă aşteptăm la
LIBRĂRIA SOPHIA
str. Bibescu Vodă nr. 24,
040152, Bucureşti, sector 4
(lîngă Facultatea de Teologie)
tel. 0722.266.618
www.librariasophia.ro

Sacrifică puţină vreme
pentru a răsfoi cărţile noastre:
este cu neputinţă să nu găseşti ceva
pe gustul şi spre folosul tău!

Tiparul executat la ***S.C. LUMINA TIPO s.r.l.***
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, Bucureşti
tel./fax 211.32.60; tel. 212.29.27
E-mail: **office@luminatipo.com**
www.luminatipo.com

„Impresia mea personală este că Freud nu este un simplu fiziolog experimentalist, ci emblema unei campanii care a avut drept scop înfruntarea moștenirii creștine. Întîmplător sau nu, Freud își lansează teoriile sale «revoluționare» cam în aceeași perioadă cînd apar primele gesturi avangardiste în artă și literatură în persoana unor autori precum Kazimir Malevici în Rusia sau Tristan Tzara (Samuel Rosenstock) în România și Franța. Avangardismul este un curent prin excelență anticreștin, spulberînd în mod programat tradiția iconică și evanghelică a popoarelor vizate."

Ediția de față conține două eseuri noi: *Valențele freudiene ale artei contemporane* și *Teoria subconștientului, un plagiat tîrziu*.

De același autor la Editura Cathisma au mai apărut:

ORTODOXIA PENTRU POSTMODERNIȘTI
– Premiul pentru eseu al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, 2007;

CÎND PIETRELE VORBESC
– Premiul Salonului Internațional de Carte de la Chișinău, 2008 (Oferit de Consiliul Europei, prin reprezentanții săi în teritoriu).

9 789738 844292